

LJUDSKI TEDNIK

10 STRANI
5 LIR

Leto I.

10. oktobra 1946

Štev. 38.

„Svobodni“ ljudje kolonialnega tipa?

Sprejetje 12 točk francoskega kompromisnega predloga je povzročilo odmev pred vso svetovno javnostjo, največji pa seveda pri nas v Julijski krajini.

Francoski kompromisni predlog naj bi namreč — kot vsi dobro vemo, — veljal kot nekak zaključek diskusije o državni pripadnosti našega ozemlja na mirovni konferenci v Parizu. Francoski kompromisni predlog naj bi bil tudi človeku, ki noče da bi žrtve sveta proti fašizmu ostale brez haska, krona ali pečat na osvobodilno borbo primorskega ljudstva.

Toda — ker vemo, kakšna bi bila krivična in kakšna pravična rešitev o naši državni pripadnosti — je francoski predlog sramotni izrodek, ironija demokratičnih načel in pridobitev Združenih narodov med vojno: Atlantske listine itd.

Ako namreč predlagajo za tržaško ozemlje „Ljudsko zbornico“ in „Vladni svet“ ter istočasno še guvernerja, ki bo lahko — kot določa statut — omejeval s svojimi pravicami pravice „Ljudske zbornice in „Vladnega sveta“, ne more biti to ničesar drugega kot ironično izigravanje ljudstva, ki si je tekom borbe ustvarilo svojo demokratično oblast, na las podobno onim v mladih demokracijah v Vzhodni Evropi — in nasično vzpostavljanje kolonialne diktature.

Gospodje, ki so sestavljali prefinjenih 12 točk so dobro vedeli, da bosta „Ljudska zbornica“ in „Vladni svet“ brez koristi za ljudstvo, če bo guverner „dobro“ prijel vaje v roke in že na začetku preprečil z raznimi ukrepi in merami za „vzdrževanje reda“ da bi bila „Ljudska zbornica“ in „Vladni svet“, katerega bo imenovala „Ljudska zbornica“ res ljudska. Ako to še ne bi bilo dovolj, so podelili guvernerju pravico, ki mu jo določa 6. točka predloga, po kateri bo lahko „odklanjal zakonodajne sklepe Zbornice in Sveta ter predlagal svoja mnenja in priporočila“ ter jih, jasno, tudi uveljavljal. Gospodje so tudi računali, da če „Ljudska zbornica“ in „Vladni svet“ po naročilu ljudstva ne bi sprejeli guvernerjevih predlogov in priporočil ter bi moral guverner o tem poročati svetu Združenih narodov, ne bi to dosti pomenilo, ker bo imel guverner — vedno po določilih predlaganih osnovnih načel statuta — polno pravico „skrbeti za red in varnost“. In ko so gospodje to računali, so vedeli, kakšne oblike bo zavzela ta „skrb“ prav tako natančno kakor mi iz preteklega leta in pol, pod ZVU, ko so skušali z raznimi „ukrepi“ in „varnostnimi merami“ (tako je izgledalo) „privaditi“ ljudstvo na kolonialni režim.

Francoski predlog je tako postal z drugimi besedami dokument, v katerem se jasno zrcali zakulisno delo reakcionarnih anglosaških sil z vso podporo njihovih trabantov in hilapčičev prvih Sovjetski zvezi, odnosno proti vsem mladim demokracijam, ta-

ko seveda tudi proti primorske mu ljudstvu samemu.

Ta pisan dokument je potrdil ugotovitve Stalina, Tita in drugih borcev za ustvaritev trajnega miru v svetu, da se ne bije boj med takomenovanim vzhodnim in zapadnim blokom, temveč med demokratičnimi in reakcionarnimi silami v svetu, za katerimi stojijo mogočni trusti in karteli, katerim jasno ni po godu ljudska demokracija, ki se postavlja po robu izkoriščanja in izžemanju.

Zato pomeni vsakemu trezno mislečemu človeku vsiljevanje takega predloga, s katerim bi se lahko posrečilo uresničiti imperialističnim klikom njihove naklepe in njegovo uveljavljanje z običajnim preglasovanjem 1:6,

dvomljive izglede za trajnost svetovnega miru.

Ljudstvo vsega sveta pa ji odločno proti novim vojniam.

V tem primeru smo prav mi prvi da preprečimo naklepe reakcionarno imperialističnih klik in tako očuvamo mir. Pri tem nas bodo vodile izkušnje iz borbe proti fašizmu.

Tako združeni bomo preprečili, da bi kdorkoli krepil svoje položaje na račun sporov med različnimi strankami in strančami in jih z uveljavljanjem preizkušnega kolonialnega načela „divide et impera“ se razplamteval.

Samo tako bomo preprečili, da bi se peščica, ki je umela vedno obračati plašč po vetru, prirnila do novih „guvernerskih“ korit in skupno z guvernerjem sedla na vrat ljudstvu.

Samo tako bomo rešili vprašanje, ali bomo, (čeprav bi imeli guvernerja) sami gospodarji svoje usode, ali pa po zapadnih razlagah „svobodni“ ljudje kolonialnega tipa.

Nevarnost nürnberške razsodbe

Še so nam dobro v spominu govori raznih „človekoljubov“ zapadnega sveta v prvih dneh nürnberškega procesa, ki so v imenu krščanske ljubezni in odpuščanja prosili milosti za največje krvnike in idejne pobudnike nacifašističnega zločinstva v minulih vojni.

Svetovni demokratični tisk je takrat te govore označil kot prvi poizkus svetovne reakcije, vplivali na potek razprave proti voditeljem nacistične armade in na njeni končni izid ter na ta način ohraniti mednarodnemu fašizmu korenine za njegov ponovni nastop, na katerega fašisti niso prenehali misliti.

Na ta poizkus je javnost vsega onega dela sveta, ki ga je zmagovitu zaključek strašne vojne z zmago velikih zaveznikov rešil propasti v nacističnem suženjstvu, odgovorila s tako odločnostjo odstraniti v temeljih osnove fašizma in njegovega zla, da so morali glasniki mednarodnega fašizma v nürnberški razpravni dvorani utihniti in se lotiti druge, prikritejše taktike zavlačevanja.

Morda bi končno razprava imela drugačen zaključek, kot ga je imela, če ne bi mulejša obsodba fašizma kot nosilca napadalnosti, zločinstva in barbarstva (kar za demokratični svet dejansko predstavlja zaključni proces) vendarle ne bila prestrašotna izdaja milijonov prostovoljnih žrtvev proti fašizmu in če ne bi bilo na razpravi prisotni sodniki Sovjetske zveze, ki so imeli pač razumljivo največji interes, da se to fašistično jedro uniči in tudi največjo odločnost, da ga uničijo.

V kolikor je bilo to z izidom razprave doseženo, predstavlja prav gotovo veliko zmago združenih zaveznikov v nadaljevanju zavezništvu v boju proti ostankom poraženega fašizma. V kolikor pa ni bilo, se ne moremo strinjati z besedami predsednika ZDA Trumana, da je bila to najpravičnejša sodba in največji uspeh.

Trije zločinci, trije enako odgovorni, iz voditeljske bande nacističnih hierarhov, so bili spoznani za nedolžne in ostali nekaznovani. To je dejstvo, ki jemlje razsodbi, poleg protesta sovjetskega zastopništva, značaj nje- ne popolne obsodbe fašizma. To je dejstvo, ki danes ob zaključku procesa potrjuje naš vtis ob njegovem začetku, da so bile na delu sile, ki so v nürnberški dvorani delovale proti interesom ljudstev, ki so delovale proti novemu miru.

Notorično dejstvo je, da s porazom na bojišču fašistična zver ni bila odstranjena s sveta. Ilja Ehrenburg ni zaman ugotovil, da mrliški smrad propalega fašizma še vedno kuži svetovno ozračje.

(Se nadaljuje na 2. strani)

Slaba propaganda za guvernerje

V Indoneziji so napisali: VAN MOOK (holandski guverner) kaj delaš tukaj?

Politika zapada na Balkanu

Francoski časopis „Humanité“ prinaša izjave Georgija Dimitrova, ki jih je dal francoskemu novinarju. Med drugim piše takole:

Ali se spominjate septembra meseca leta 1937? Neki človek se je takrat zoperstavil požigalcem Reichstaga, ki so bili navadni Hitlerjevi zločinci in katerih moč je takrat narasla iz dneva v dan.

Sedaj je Dimitrov star 64 let in je ostal še vedno močan kot je bil nekoč, ko se je zoperpostavil Goeringu na procesu proti komunistom v Leipzigu.

V razgovoru o Franciji je dejal, da mora ona prevzeti v Evropi svoje staro zgodovinsko mesto. Ohraniti si mora svojo neodvisnost in ne sme podleči gospodarjem dolarja ali sterlinga.

Stupaj z Sovjetsko Zvezo, dru-

gimi demokratičnimi državami Evrope in vsega sveta naj Francija ustvari predstražo svobode in demokracije.

O anglo-amerikanski pomoči grškemu monarhistom, je Dimitrov dejal, da ne more razumeti, kako moreta angleška in ameriška demokracija podpirati monarhijo in reakcijo v Grčiji, ki ob vsaki priliki napada in zači demokratično Bolgarijo.

Dotaknil se je tudi vprašanja bodoče balkanske in podonavske konfederacije. Na vprašanje, ali je res, da sta Anglija in Amerika prepovedali Jugoslaviji in Bolgariji ustvariti federacijo, je odgovoril: „V kolikor vem, ništa. Amerika in Anglija odkrito tega prepovedali, toda če bi do tega prišlo, bi njihova prepoved nikakor

ne zadostovala, če bi narodi sklenili, da to store. Smatram, da bo nadaljnji potek političnih dogodkov na Balkanu pripomogel k ustvaritvi združitve vseh Slovanov v širši konfederaciji balkanskih in podonavskih držav.“

O bolgarski opoziciji in vmesavanju tujih držav je izjavil, da je delavska stranka pustila tudi opoziciji, da se je udeležila volitev. V bodoče pa opozicijskim strankam ne more zagotoviti, da bodo lahko sodelovale pri vstavljanju, če bodo še naprej delale po navodilih tujih držav. Lahko se pripeti, da bi se opozicijske stranke potem tuje države izrabile po navodilih iz inozemstva, kar bi lahko potem tuje države izrabile za ponoven napad na demokratično Bolgarijo.

Stvari

! o katerih je vredno razmišljati

ZDA

Zadovoljstvo nad Nürnbergom

O nuernberški razpravi je predsednik Truman dejal, da je bila pravična in da je bil njen rezultat eden izmed najboljših, ki so jih dosegli po vojni.

Nova stavka ameriških mornarjev

V večini pristanišč v Združenih državah je zaradi stavke mornarjev že drugič v štirih tednih zastalo delo. Po polnoči večeraj je v pristaniščih vzhodne obale zapustilo delo nad 25 tisoč ljudi. Polovica je članov Ameriške delavske zveze, polovica pa članov C.I.O. (Congres Industrial Organisation). Oboji zahtevajo znatno zvišanje mezd.

V newyorškem pristanišču zaradi stavke ne more odpluti okoli 400 ladij.

Patterson o močni ameriški vojski in jugoslovanski krizi

Radio London je javil, da je ameriški vojni minister Patterson v svojem govoru v San Franciscu zahteval, naj bi imele Združene države močno aktivno in rezervno vojsko, ki bi štela okoli 5 milijonov mož. Pod orožjem naj bi bilo okoli 1 milijon mož, od katerih 400.000 v zrakoplovstvu. Vojni minister je pripomnil: „Slabost je najkrajša pot in bi nas vedla naravnost v vojno...“

Radio London je nadaljeval svoje poročilo z naslednjimi besedami: O nedavni „jugoslovanski krizi“ je ameriški vojni minister Patterson izjavil: „Vojaška slabost ne pomeni nič drugega kot to, da vas razni častihlepni diktatorji suvajo na desno in levo. Neoborožena prevozna letala je lahko napadati in sestreliti, toda z letelimi trdnjavami je stvar drugačna.“

ŠPANIJA

Vodja španskih komunistov aretiran

Kakor poroča španska policija, je bil aretiran José Isisa Olazola, predstavnik komunistične stranke in poveljnik protifrankovskih ilegalnih čet. Razen njega so aretirali še 84 komunistov. Policija javlja, da je bil ubit pred nekaj tedni Jesus Baon Gonzales, znan pod imenom „Major Carlos“, ki je bil baje glavni tajnik španske komunistične stranke in poveljnik armade Estramadura. Policija je prepričana, da je s temi aretacijami dobila v svoje roke glavni stan uporniških čet.

ITALIJA

Tudi Gambaro oproščen

Porotno sodišče iz Brescie je oprostilo generala Gambaro, ki je bil obdolžen kolaboracionizma. Gambaro je bil šef glavnega stana v času neofašizma in je poveljeval fašističnim četam v španski državljanski vojni.

Oprostili so ga, ker je izjavil, da je njegova armada v najbolj kritičnem času sodelovala proti Nemcem. Seveda nihče ne ve, kdaj naj bi se bilo to zgodilo.

Gambaro je bil tudi poveljnik italijanskih okupacijskih čet v Sloveniji.

PO ŠIROKEM SVETU

Kaj delajo ameriške čete na Kitajskem?

Ozadje brezkončnih bojov na Daljnem Vzhodu

Pred letom dni je japonski napadalec bil poražen in prisiljen sprejeti brezpogojno kapitulacijo. Tako so bili dani pogoji za vzpostavitev trajnega miru na Tihem Oceanu. Toda državljanske vojne na Kitajskem, nedotaknjene pozicije stare vladajoče oligarhije na Japonskem, borbe v Indonezi, dokazuje, da narod Daljnega Vzhoda še niso dosegli mira. Zakaj? »World news and views« odgovarja na to vprašanje. Ključ za razumevanje dogodkov v Vzhodni Aziji leži v pravih ocenah osvajalne politike, ki jo vrši angleški in ameriški imperijalizem na tem delu sveta.

Namesto da bi ameriški kapitalisti pomagali Kitajski, da obnovi svoje gospodarstvo, so se vrgli na osvajanje kitajskega tržišča in se s tem okoristili, ker je odstranjen glavni konkurent — Japonska in ker je oslabiljena konkurenca Anglije in Francije. Ameriški monopolni kapital se trudi, da spravi gospodarstvo Kitajske pod svojo kontrolo; od tod zadržanje Zedinjenih ameriških držav do reakcionarnih krogov v Kuomintangu, ki so pripravljene, spraviti zemljo v odvisnost od inozemskega kapitala, samo da bi obdržali pozicije veleposestnikov, finančnih in spekulantov.

Prve tedne po kapitulaciji Japonske so se pojavile na Kitajskem ameriške čete in pomorska pehota pod službenim izgovorom, da nudijo pomoč kitajski vladi pri razoroževanju in repatriaciji japonskih čet. V strahu, da se na teritorijih, ki so bili pod japonsko okupacijo, ne upostavi demokratski red, so kitajski reakcionarji pristali l. 1945. na direktno sodelovanje z japonskimi četami in jim dovolili, da z orožjem vzdržujejo red in mir, dokler ne dosepejo trupe Kuomintanga.

Ameriške čete pa niso šle samo v kraje, kjer je bilo treba razorožiti japonske enote, ampak tudi v severno Kitajsko, kjer so kitajsko narodno-revolucionarne čete že zlo-milje odpor Japoncev in jih razorožile. Po poročilu časopisa »World news and views« z dne 2. marca 1945. je skupno število ameriških vojakov na Kitajskem znašalo 70-80 tisoč. Istočasno pa so ameriška transportna letala prevajala čete Kuomintanga v severno Kitajsko. Po izjavi štaba ameriških čet v Sanghaju z dne 13. julija je znašalo število vojnih ujetnikov določenih za repatriacijo preko luk severne Kitajske okrog 550.000, a število ameriških vojakov v severni Kitajski 53.000. Repatriacija je trajala 10 mesecev, torej je imel vsak ameriški vojak na mesec opravka z enim Japoncem.

V severni Kitajski so čete Kuomintanga začele delovati skupno z Japonci proti narodno-republikanskim četam; pri tem so jim zvesto pomagali predstavniki ameriške komande. Po izjavi nekega ameriškega dopisnika je general Jan Si Šan uporabil 40.000 poraženih Japoncev v borbi proti narodno-revolucionarni armadi. Drugi ameriški dopisnik pravi, da je nek ameriški oficir izjavil: Ti Japonci bodo naši soborci v prihodnji vojni, oni govorijo v istem jeziku kot mi. Udeleževši se borbe proti kitajski revolucionarnim četam, so ameriške čete pripomogle državljanski vojni na Kitajskem do še večjega razmaha, obenem pa izzvale globoko nezadovoljstvo, ne samo kitajskega, ampak vsega svetovnega demokratičnega mnenja. Dočim so se sovjetske čete umaknile dne 3. maja l. 1946. iz Mandžurije, se ameriške čete še danes mudijo na Kitajskem in pomagajo Kuomintangu v državnem boju proti narodno-revolucionarnim četam in vsaka armada Kuomintanga v Mandžuriji je dobila po nekaj sto oficirjev.

Po sporočilu tiska, so ZDA dale Kitajski veliko število avionov. V Hankovu vzgajajo ameriški instruktorji letalce dveh eskadril bombnikov, od katerih šteje vsaka 48 bombnikov in 10 specialnih letal za vezbanje.

Od 10. januarja do 2. avgusta t. l. so ameriški avioni — sedaj last kitajske vlade — bombardirale 297 krajev na ozemlju demokratskih oblasti, med drugimi tudi mesto Jan Šan, kjer je štab narodno-revolucionarnih čet. Po pisanju ameriškega časopisa »Nation« so ZDA izročile vladi Kitajske tudi 231 vojnih ladij. Ameriški častniki pa ne vodijo samo čet Kuomintanga, nego so po večini tudi v službi kitajske armade.

Ameriška vlada še vedno zalaga Kitajsko z vojnim materialom in po nedavnem načrtu predvideva še reorganizacijo kitajske armade, vzgojo in preskrbo z orožjem, kakor

tudi, da se pošlje na Kitajsko ameriška svetovalna vojaška misija. Službeni predstavniki ameriške vlade motivirajo to s potrebo, da se napravi red in da se iz Kitajske repatriirajo japonske čete. Ta načrt je naletel na ostro kritiko poedinih članov Kongresa in ameriškega tiska. Tako n. pr. poziva list Chicago, naj Kongres odbije projekt o vojni pomoči Kitajski, rekoč: »Ta načrt bi spravi Kitajsko pod vojni protektorat Amerike in jo pretvoril v sestavni del oboroženega bloka proti Rusiji.« Tako bi tudi res bilo.

Tjenšinski dopisnik lista New-York Times

poroča, da gradi ameriška pomorska pehota namesto začasnih barak stalne vojašnice, kar dokazuje, da nameravajo ameriške čete delj časa zadrževati se na Kitajskem.

Iz navedenga razberemo, da je današnja politika ZDA na Kitajskem nasprotna sklopom Moskovske konference ministrov za zunanje zadeve. Ne samo kitajski narod in demokratična javnost vsega sveta, temveč tudi napredno javno mnenje ZDA izraža nezadovoljstvo nad ameriško politiko na Kitajskem.

Manjšinski problem Češkoslovaške in Madžarske

Po prvi svetovni vojni je ostalo v mejah češkoslovaške republike madžarska manjšina, ki je štela okoli 800.000 ljudi. Uživala je vse manjšinske pravice in zaščito. Trianonska pogodba in poseben statut Društva na-

češkoslovaška vlada zadovoljna s to rešitvijo in vztraja na radikalni rešitvi manjšinskega problema.

Madžarska je hotela dobiti podporo v pogledu tega vprašanja pri velesilah. Delegacija madžarske vlade je odpotovala v Pariz, Washington in London. Češkoslovaški delegaciji pa so v Moskvi obljubili, da bodo na mirovni konferenci podpirali njihovo stališče, glede Madžarske.

Na mirovni konferenci v Parizu bosta obe državi skušali doseči čim bolj udobnejšo rešitev vsaka zase. Češkoslovaška si bo prizadevala dobiti dovoljenje za izselitev Madžarov iz Češkoslovaške, potegovala se bo za manjše korekture madžarsko-češkoslovaške meje. Na drugi strani bodo pa tudi Madžari skušali doseči korekture v pogledu madžarsko-češkoslovaške meje. Vsekakor je vprašanje madžarsko-češkoslovaške meje ostalo odprto tudi v osnutku mirovne pogodbe, ki so jo izdelali štirje zunanji ministri v Parizu.

Glede na miroljubnost politike Češkoslovaške in tudi nove Madžarske pa je pričakovati ugodne in sporazumne rešitve mejnega vprašanja.

Načrti okrog Abesinije

Pet let je že minilo, odkar so italijanski fašistični okupatorji morali zapustiti Abesinijo. Pod izgovorom, da se v Afriki vojna nadaljuje, da je francoska Somalija podrejena Vichyski vladi, da grozi nevarnost od Japoncev, je angleška vrhovna komanda okupirala dve abesinski pokrajini in sicer Ogaden in sosedno pokrajino, ki jo poznamo pod imenom »Rezervna zona«.

Po izjav abesinskega cesarja leta 1946 je bilo to ozemlje predano samo začasno. Angleži pa mislijo drugače.

V obeh pokrajinah so razmestili svoje južnoafriške trupe ter uvedli strog kolonialen režim, prilagojen tamkajšnjim prilikam; obenem pa so začeli s propagando sovraštva in mržnje proti Abesiniji.

Prisotnost angleških čet na jugovzhodu Abesinije, katero se ne more več opravičiti z interes splošne varnosti, je zelo škodljiva za Abesinijo tako v gospodarskem oziru, kakor tudi v pogledu zunanje trgovine.

Kakšen namen imajo Angleži? Njihov načrt je, ustvariti v Afriki »Veliko Somalijo«, ki bo pod njihovim vplivom. V sestav Velike Somalije pa bi prišli tudi pokrajini Ogaden in »Rezervna zona«, seveda na škodo Abesinije. Po vsem tem ni nobenega dvoma, da hoče Anglija razširiti svoj kolonialni imperij v severovzhodni Afriki in sicer na škodo Abesinije, ki je članica Združenih narodov in se je borila na strani zaveznikov proti fašistični Italiji.

Srečni parijci

V Indiji je bombajska zakonodajna zbornica odobrila zakonski načrt, ki ukinja položaj družabne podrejenosti parijcev. Od zdaj naprej bodo parijci posejali javna zabavišča, restavracije, hotele in se posluževali prevoznih sredstev. Ko je ministrski predsednik v zbornici komentiral zakonski načrt, je dejal, da ima ta načrt značaj darila, podarjenega Gandiju, ki je slavil 77. rojstni dan.

(Po Glasu Zaveznikov)

Srečni parijci, ki se bodo po načelih ravnopravnosti smeli zabavati in celo voziti.

Kaj neki bi dovolil guverner nam v Trstu, če je že v daljnji Indiji tako daretljiv.

rodov ji je zagotovil še posebne manjšinske pravice.

To manjšino je izkoriščala fašistična klika na Madžarskem. Med prvo in drugo svetovno vojno je bila povod napetemu stanju med obema deželama. Po monakovskem sporazumu je Madžarska okupirala znatne dele Slovaške, ki je bila do leta 1939. v sestavi Češkoslovaške republike in tedaj so fašisti začeli z vso krutostjo preganjati napredne in narodno zavedne Čeha ter Slovaške in jih zapirati.

Zato tudi zadnja Češkoslovaška vlada sicer prizna, da se je politično stanje na Madžarskem izpremenilo, vendar ni prepričana, da so izgubili na vlado ves vpliv tisti elementi, ki so pred vojno vodili revizionistično politiko napram Češkoslovaški. Začela so se češkoslovaško-madžarska pogajanja, po katerih je češkoslovaška vlada zahtevala brezpogojno izselitev vseh Madžarov. Ti so pa zahtevo odbili, češ da bi sedanja Madžarska ne mogla sprejeti tolikšne množice ljudi ter so hoteli zemljo z ljudmi vred. Pogajanja so se razbila, ker Češkoslovaška ni pristala.

Po prekinitvi pogajanja, je Češkoslovaška začela urejevati manjšinski problem na svoj način. Vsem Madžarom so odvzeli državljanstvo. Zopet so si ga lahko pridobili le tisti, ki so lahko dokazali, da niso prekršili svojih dolžnosti do Češkoslovaške republike in da so aktivno sodelovali v narodno osvobodilnem gibanju. Vsi ostali pa, ki so sodelovali z okupatorjem in so po okupaciji prišli na ozemlje Češkoslovaške, so se morali v kratkem roku izseliti.

Konec januarja 1946. pa so se pogajanja začela na novo. Prišlo je do sporazuma med oema vladama. Po tem sporazumu bo iz Češkoslovaške priseljenih na Madžarsko toliko Madžarov, kolikor se bo Čehov in Madžarov javilo prostovoljno za izselitev iz Madžarske na Češkoslovaško. Ta je dobila na osnovi sporazuma možnost, da lahko propagira med Madžari izselitev. Tako bo izmenjanih med Madžarsko in Češkoslovaško okoli 100.000 prebivalcev.

Toda s tem še ni rešeno vprašanje madžarske manjšine na Češkoslovaškem, niti ni

PO DOMAČI ZEMLJI

CONA A | GORIŠKI FESTIVAL IZRAZ NENEHNEGA HRE- PENENJA PO JUGOSLAVIJI

Ze ves teden pred pričetkom festivala je trošila ZVU bencin za kamione, ki so ljudstvo svarili pred izražanjem njegovih političnih teženj na festivalu dela, predvsem pa so skušali prikazati ta festival kot nadaljevanje fašistične »Feste dell'Uva« oblatiti to prireditve kot ponavljanje piehkih fašističnih cirkusov in zatajiti globok kulturni in moralni značaj te manifestacije.

Parada dela — to ni fašistično rajanje ob proslavi trgatve. Manifestacija dela, opozarjanje javnosti na vrednost in pridnost našega delovnega prebivalstva, populariziranje moralnega pomena produktivnega dela — to je izražanje nove miselnosti spoštovanja ljudskih naporov in to manifestacija s naše ljudstvo ni dala prikrajšati z ničemer.

Jasno je, da vse ono, za kar so se borili slovenski in furlanski kmet, delavec, rokodelci in tehnik, vse to ima tudi svoj politični izraz, ki ga to ljudstvo ni moglo zatajiti. Gre za bratstvo med narodi, ki ne pozna šovinistične zagriženosti, za ljudsko oblast, kot se more dandanes svobodno razviti v naši bližini je v Jugoslaviji. Zato je naše ljudstvo tem bolj bolelo, ko so oficirji ZVU na dohodih v mesto skrbno cenzurirali vsako najmanjšo politično težnjo v napisih in slikah ter zato izločili številne od najlepših vozov. Najhujši pa je bil strah teh častnikov pred zastavami z rdečo zvezdo. Videli smo celo kapetana FSS, ki je pred Ljudskim domom osebno stopil med vrste sprejeda in aretirani deklet, ki je nosilo pod pazduho zastave, čeprav so bile te zložene in nihče z njimi ni manifestiral.

KAJ JE POKAZAL FESTIVAL

Po vsem mestu so jugoslovanske zastave in nepregledne množice pozdravljale parado dela in se ji pridružile. Le na Korzu se je zbrala gruča organiziranih fašističnih pretepačev, ki so z metanjem petard, žvižganjem na piščalke in podlim napadanjem poedincev izzvale historijo nekaj našminkanih bivših pripadnic GIL-a ter izzvali splošen koncert žvižganja in zasramovanja festivala. Poročila vseh domačih kakor tujih angleških in ameriških novinarjev (izjemo tvorijo »Voin lbera« in »kamerati«) so si edina v tem, da se je ta skupnica vedla na ogabno fašističen in fanatičen način. Spričo civilnih policistov, ki se sploh niso ganili, so pozdravljali po fašistično in delali najnespodobnejše kretnje. Tega so se udeleževale tudi šovinistične damice, ki so s posebnimi piščalkami manifestirale svojo dvatisočletno kulturnost. Čuli smo eno od njih: »Slabo je napravil Hitler, da ni obesil vseh s'clavov!« Modrejšo pripombo za voz, ki je v festivalu prikazal v podobi dveh SS-ovcev in obešene žrtve preteklo trpljenje našega ljudstva, res nismo mogli pričakovati. Videli smo, kako je civilna policija aretirala poedince, ki so jih obkolili in topli fašisti, nismo pa videli, da bi bodisi ameriški bodisi civilni policisti aretirali ene-

ga samega napadalca. Tri garbaldince, ki so morali pobegniti pred skupino kakih petdesetih zblaznelih fašistov, je civilna policija ustavila, da so se obočeni divjaki mogli vreči nanje, ranjene pa je potem še aretirala.

Skozi ves ta gnoj dvajsetletne zastepljenosti se je pomikal festival dela mirno in dostojno in se s prezirnim zognil vsaki provokaciji. Vozovi, ki so predstavljali bovsko mlekarstvo, briško sadjarstvo, viničarstvo in trpljenje kolonov, les in oglje, cement iz Anhovega, vozovi s simboli elektrarn, kraških in vipavskih ruševin — žrtev za svobodo, alegorični vozovi furlanskih kolonov in rokodelstvo, dekleta v narodnih nošah, na delu povorke pa fizikulturniki v telovadnih oblekah in celo skupina smučarjev — vse to je hodilo mirno in odločno svojo pot. Niso reagirali na nesramnost kopice zaslepljenec na Korzu in niso v zanosu zlahljali svojega disciplinarnega nastopa ob manifestacijah veselja in odobravanja po vsem ostalem mestu.

CONA B | VSE ZA SREČNI DOM ZA JUGOSLAVIJO

V nedeljo je bil v Ajdovščini festival udarnikov. Bili so odlikovani junaki Titovega tromesečnega tekmovanja, ki so razumeli Titovo priporočilo: »Junakom borbe naj sledijo junaki dela«.

Med temi junaki dela so bili mladi in stari, moški in ženske, Slovenci in Italjani.

Kaj pravijo ti novi junaki o sebi?

»Bila sem zelo mlada, 17 let mi je bilo ko je začela vojna. Živelj sva same z materjo, oče mi je umrl že leta 1938. Ob polomu Italije so mi fašisti odpeljali mater, ki se ni nikoli več vrnila. Ostala sem sama in sem založila vse svoje sile v borbo za osvoboditev. Bila sem kurirka, pomagala sem organizirati dobavo hrane, sanitetskega in drugega materiala za našo partizansko vojsko. Danes, po končani vojni, dajem vse svoje moči za našo gospodarsko osamosvojitev. Bila sem pomočnik komandanta Gradnikove mladinske delovne brigade; organizirala sem mladino in ji pomagala v njenem gospodarskem, političnem in prosvetnem delovanju. Največja moja želja je, z delom prispevati k gospodarskemu dvigu naše domovine, k popolni osvoboditvi Trsta, Gorice, Tržiča z vsemi našimi kraji.« nam je dejala udarnica tovarišica Žužek Rina iz Juršeh pri Knežaku.

Ko smo zvedeli, da je med udarniki tudi ena uradnica, smo se obrnili tudi do nje, in jo vprašali, kako je postala udarnica.

Tov. Kočevar Darinka, uradnica Avtopodjetja v Ajdovščini, je bila kmetica ob pričetku narodno osvobodilne borbe. Že zgodaj se je vključila v O. F. in pričela delovati kot tenrenka. Delala je vse, kar so delale ostale na-

Poleg pomena parade dela nam je festival pokazal še nekaj: odločnost našega ljudstva na eni strani šovinistično poživljenost, kateri je dala ZVU, da se razbohoti po Gorici, pa na drugi. Vsi ti napadi so bili očitno pod vodstvom organiziranih toip, ki bi jih vsaka dobra policija zdavnaj lahko polovila, ako bi to le hotela. Še pozno v večer so mlečnozobi novoškvaldristi, ki so se razcveteli pod gorško ZVU, z rezili in drugim zahrbtnim orožjem v gruči napadali poedince, samo zato, ker so čuli, da govorijo slovensko ali videli, da so delavsko ali kmečko oblečeni. **Dobili smo jasen pouk, kaj bi se zgodilo z našim ubogim ljudstvom, ako bi znova prišlo pod Italijo.** Videli smo kam privedejo sistemi »mednarodnega demokratičnega pokroviteljstva«; naučilo nas je tudi, da se naši ljudje ne dajo izzvati od vreščanja histerične drhali, da pa so pripravljene tem odločneje poseči v borbo kot so to z orožjem v roki pokazali za časa narodnoosvobodilne borbe.

še junaške kurirke in terenske aktivistke. Večkrat je bila v smrtni nevarnosti. Z novimi potrebami v osvobojeni domovini so rastle tudi njene odgovornosti. Postala je uradnica in danes uspešno vrši svojo uradniško dolžnost v Avtopodjetju v Ajdovščini.

Tov. Darinka je skromna in zelo nerada govori o sebi: »Napravila sem vedno le to, kar mi je velevala vest, pa so mi rekli, da sem s tem zaslužila udarniško čast« nam je skromno dejala.

Tretja udarnica je tov. Bizjak Ida iz Predmeje, ki pa nam ni hotela povedati ničesar. Kar smo mogli zvedeti od nje, je bilo le to: »Delala sem«.

Ko smo se napotili malo dalje, smo našli dva tovariša še precej »v letih«. Bila sta to Idričana Jereb Anton in Logar Franc. Skupaj sta delala v idrijskem rudniku in skupaj sta tudi sedaj prejela največje odlikovanje iz rok tov. generalmajorja Holjevca, komandanta vojne uprave.

Tov. Crossilla je Italijan. Že dalj časa dela v tovarni Sicla v Št. Petru. Zadovoljen je in pravi, da se zelo dobro počuti med slovenskimi tovariši tako pri delu kot v družabnem življenju.

Tov. Bončina je kmet, ki je na svojem posestvu dosegel velike uspehe in si je na ta način zaslužil priznanje oblasti in tovarišev.

Vsi: rudarji, delavci, kmetje, intelektualci, moški, ženske, Slovenci in Italjani nadaljujejo novo tekmovanje: »Tekmovanje priključitve k Jugoslaviji« z istim elanom kot v Titovem tromesečnem tekmovanju.

Stvari
! a katerih
je vredno
razmišljati

MADAGASKAR

Kolonija
zahteva neodvisnost

Separatisti Madagaskarja so sklenili, da bodo tudi z orožjem v rokah branili neodvisnost svoje dežele. To izjavo so izdali takoj po incidentu, ko so razburjene množice začele žvižgati francoskemu visokemu komisarju za Madagaskar, ki je imel govor na neki uradni slavnosti. V preteklih dneh je bilo več avtomobilov napadenih in okna na javnih uradih so bila razbita.

EGIPET

Stavka v Kairu

Mesto Kairo je bilo danes dopoldne brez tramvajskega in avtobusnega prometa zaradi »hitre stavke«, ki so jo sinoči proglasili uslužbenci mestnih prevoznih podjetij. Izjavili so, da se ne bodo prej vrnili na delo, preden ne dobe ukaza od svojih voditeljev in dokler policija ne bo izpustila skupine uslužbencev mestnih prevozov, ki so jih večera aretirali pri demonstraciji pred vladno palačo. Uslužbenci so zahtevali zmanjšanje delovnega časa, zvišanje plače in plačan dopust.

Nadaljevanje s 1. strani

In zato ni prav nobenega dvoma, da ta oprostitev ne predstavlja najmanjšega koraka k iztrebitvi fašistične mrhovine, ki žiri ta smrad. Obratno. Ta oprostitev največjih zločincev daje upe v uspeh njihovega zločinskega delovanja celi vrsti manjših, ki so našli svoje zatočišče pred sodbo izven območja onih držav, ki na vsakem koraku dokazujejo, da so resnično odločne zatreti fašistično kal.

Toda vse prestrašeno je bilo trpljenje ljudstva, po krivdi teh zločincev, da bi se moglo sprizniti s politiko varovanja fašističnih ostankov za interese velekapitala. Njegov največji interes je živeti v miru in ker po strašnih izkušnjah ve, da je ravno fašizem rušitelj miru, je trdno odločeno boriti se proti njemu do iztrebitve njegovih poslednjih korovin.

enže

PRED 80. LETI

LEVSTIK V TRSTU

Objavili bomo nekaj odlomkov iz zgodovinskega romana »Pogine naj pesle«, ki ga piše dr. Anton Slodnjak. Roman, ki govori o življenju in delu prvega slovenskega realista in demokrata Franceta Levstika, bo izšel še letos v založbi Slovenskega knjižnega zavoda v Ljubljani.

IZ POGLAVJA: LEVSTIK V TRSTU

»Vsi ljudje pač n'imajo vašega spomina,« je skušal Levstik zavrniti Kalistra.

Starec ga je pozorno pogledal. »Za druge se ne trgam. Red pa mora biti pri vsaki hiši. Nikar se ne lotite s to stvarjo Gorjupa ali mladega Kalistra. Tukaj imamo družgane skrbi,« je rekel in urno stopil k vratom, ne da bi se bil ozrl na gosta. Tam je rahlo sklonil glavo in čakal z napol priprtimi očmi. »Ne utegnem,« je rekel nenadoma z blažjim glasom, ko je Levstik dospel do vrat. »Moram z blazjim glasom, ko je Levstik dospel do vrat. »Moram dol h Kanalu, da vidim, kako grade moji ljudje staroversko cerkev.«

Levstik ga je pazno pogledal in videl na njegovem obrazu sled velike skrbi, tako da ni mogel biti nanj nejevoljen, čeprav mu je sprednesel zadnje, plaho upanje. Zdalj, v pristaviškem vrvežu, ga je še boljše razumel. Tu je ostro čutil staro resnico, da narodi ne žive od besede

in pesmi, marveč da je med gospodarskim bojem za obstanek in med kulturnimi snovanji nekega ljudstva čudna, pa trdna zveza. Domneval je, da opravlja stari Kalister s svojim vztrajnim in strasnim gospodarjenjem veliko delo za slovenski narod, četudi se tega niti sam ne zaveda.

Potopljen v te in podobne misli, ki so mu razkrivale življenje človeštva z drugačnih strani, kakor jih je slišal v pogovorih s stricem Jožetom ali pa spoznaval o dosedanjem svojem boju za resnico in pravico v slovenskem slovstvenem življenju, ni mogel precej časa domnati, kaj je počel tik pred njim sklonjeni pristaviški nosač, kateremu je nekdo pretrgal preprano mornarsko srajco preko vsega hrbita, da mu je igralo razgaljeno bronasto oplečeje in mišičevje, kakor da bi se krepčile neznane, gibčne živali pod napeto kožo. Nekaj mu je reklo, da je pristopil k čudnemu možaku, ki se je odtrgal iz verige svojih tovarišev, nosečih v egiptovski vrsti velikanske košare premoga na umazan obrežni parnik. Nagnil se je nadenj in ostrmel. Njegova senca je vzdramila moža in vanj se je ozel od potu in premogovnega prahu umazan obraz kakega pet in štidesetletnega človeka z velikim poraslim jabolčkom na goltancu, ki mu je smešno stilo navzgor. Bil je širokega, pa mršavega obraza z medlimi, sivkastimi očmi in trudnimi, skoraj bridkimi črtami okrog debelih ustnic, ki pa niso mogle skrivati silnih, krivih zob, razjedenih od gnilobe in umazanih od tobaka. V šapastih, grčastih rokavch držal umazan kos papirja. Levstik se je sklonil prav do neznančevh rok in navzlic žarkemu pomladanskemu soncu ga je naenkrat stresel mrz. Nosač je držal v roki kos Bleiweisovih Novic. Ne-

premagljivo mu je zaigralo v duši in čutil je, kako mu nekaj razganja prsi. Z drhtečo roko je posegel po delavčevi desnici in jo krepko stisnil. Nosač se je začudeno skolebal na noge, vrgel Novice stran, jih mimogrede poteptal in pljunil, kakor da bi padli iz goščeta, stresal Levstikovo roko in blebetal nekaj nerazumljivega v mešanici laških, nemških in slovenskih besedi.

»Kar po domače jo dejva, saj si Kraševac, če ne celo Dolenjec!«

»Iz Loškega potoka sem pa res, preteto ne bodi!« je rekel človek in utripal naglo s trepalnicami, kakor da bi mu bila padla smet v oko. »Za božjo voljo, kako ste me vendar izvohali,« je pristavil topleje in posegel vnovič po Levstikovi roki. »Že nad deset let sem v tem laškem Babilonu, preteto ne bodi, pa še nisem srečal kranjskega škrica. Pa kaj se bomo takisto menili, saj še ribniška gospoda, ki je v primeri s tržaško — kakor jaz z vami — govori nerada po domače.«

Med delavci pa je mnogo naših ljudi?«

»Takisto vam rečem, gospod, če se jutri ne bi pri-taknil dela v Trstu noben Kraševac, Čič, Notranjec ali Dolenjec, tako naj gospoda ostane lepo v postelji in si potegne odejo čez glavo, ker ji ne bo treba ne jesti ne piti, ne računati in goljufati, preteto ne bodi!«

Na te besede ni bilo kaj odgovoriti in Levstik se je sklonil ter pobral zamazani košček Novic.

V ZLATO PRAGO preko uničene Madžarske

(OD POSEBNEGA DOPISNIKA)

Bilo je lepega jesenskega popoldne, ko smo se zbirali na ljubljanskem kolodvoru za odhod v Prago na prvi tamkajšnji veležejem po vojni. Zasedli smo svoja določena mesta, si uredili sedeže in prtljago. Poslavljaljamo smo se od svojcev, kakor se pač poslavlja ob taki priliki in s četirtno zamudo je vlak odpehjal proti Zidanemu mostu in dalje.

Bilo je to prvo »polizletno« potovanje, ki ga je priredil »Putnik« v inozemstvo po dolgi in uničujoči vojni, ki je kot mora tlačila ves svet, posebno še Evropo. Ker nam naši zavestniki niso dovolili prehoda čez Gornjo Štajersko, ki jo imajo zasedeno, smo morali napraviti velik ovinek čez Kotoribo, Veliko Kanizo, Sombotelj, Šopron, Dunaj itd. Ta ovinek nam je podaljšal potovanje za nekaj ur, za kar pa nam ni bilo žal, ker smo si tako ogledali tudi del Ogrske. Tako smo lahko primerjali življenje pri nas z onim na Ogrskem, v Avstriji in na Češkoslovaškem. Po vsem, kar smo vabili in doživeli drugod, posebno na Ogrskem in v Avstriji, smo se vrnili ponosni in zadovoljni, da pripadamo Titovi Jugoslaviji. Jugoslavija je bila najbolj prizadeta med vojno; imela je porušenih 90% mostov in velik % železniškega omrežja, da ne omenjam uničenih tovarn, javnih zgradb in naselij. Pri nas opažam iz dneva v dan napredek, tako v privatnem in javnem življenju, kakor doma, zunaj in povsod. Ne moremo pa tega reči o Avstriji in Ogrih. En sam bežen pogled iz vlaka nam je nudil sliko o njihovem sedanjem stanju. Njihove postaje, proge in poslopja v Šopronu, Dunajskem Novem mestu, na Dunaju in drugod so še v takem stanju, kakor jih je pustila vojna; primerjati sedanje Ogre z nekdanjim ponosnim in ošabnim »magyar ember« ter današnjega Avstrijca, ki prosja za kosček kruha in za cigareto z večrajšnih »Herrnvolkom«, bi bilo tudi odveč. Če primerjaš vse to z nami in s Čehoslovaki, se ti zdi ta razlika, kakor med dnevom in nočjo. Ko smo prišli na Češkoslovaško, smo imeli občutek, da smo prišli k svojim bratom, v bratsko državo, ki si ravno tako kot mi prizadeva, da čimprej obnovi svojo domovino in tako dvigne raven življenja preprostega državljanca.

Česka je valovita kotlina, obdana na jugu s Českimi lesom, na vzhodu z Visokim Moravskim, na severu po Sudetih in na zahodu po Rudnih gorah. Sredi te kotline, ob reki Vltavi, se razprostira na valovitem svetu zlata Praga. Meka bivših jugoslovanskih kulturnikov in Sokolov. Po svoji legi in okoliščini je precej podobna Mariboru. Zato se tudi ne zdi tako tuje, ko prvič vstopiš v to mesto. Poleg tega je tudi govorica tako podobna naši, da z malo pazljivostjo razumeš z lahkoto vsakega Čeha.

Praga ima polno starih in modernih cerkev, ki so pa po stilu različne od ljubljanskih. Znamenite so posebno cerkev sv. Vida na Hradčanih in Kraljeva Višegradska cerkev. Obe stari okoli 600 let. Večina starejših praških cerkv je zidana v gotiki.

Praga se ponaša tudi s Karlovo univerzo, ki je najstarejša v Srednji Evropi. Poleg tega ima vse polno zgodovinskih najdb, ki pričajo o slavni preteklosti češkega prestolnega mesta.

Priljubljena izletna točka Pražanov in najvažnejši zgodovinski predel mesta, oziroma njegove okolice in vse Češke so brez dvoma Hradčani, grič na levem bregu Vltave. Na vrhu griča stoji poleg drugih vil, palač in državnih stavb ogromen grad, v katerem so živeli in vladali češki kralji. Tu stoji spomeniki, s katerih bereš zgodovino češkega naroda. Tu stanuje prezident Češkoslovaške dr. Beneš. Poleg svojih uradov ima prezident dvorano, kjer sprejema inozemske odposlance in močanje zastopnike. Po vojni je sprejel kot prvega tujega zastopnika ruskega generala Zukova, drugega generala Konjeva itd. V nekem stolpu tega gradu so shranjeni biseri in dragocenosti kron čeških kraljev, ki so zaprti pod sedmimi ključmi. Te ključke pa hrani 7 češkoslovaških ministrov, ki so soodgovorni za zaklad. Tu je cerkev sv. Vida, kraljeva cerkev. Zidali so jo okoli 600 let in so jo končali šele pred 17. leti. V njej so shranjeni ostanki čeških kraljev, tako tudi ostanki prvega češkega kralja in češkega svetnika sv. Václava. Tu je dvorana, kjer se je sestal prvi parlament in kjer so izvolili dr. Beneša za predsednika Češkoslovaške. Na drugi strani je največja reprezentančna dvorana v Srednji Evropi (48x24x12 m) z ravno streho, ki so jo gradili italijanski arhitekti. Med vojno so to dvorano uporabljali Nemci za kasarno.

Z gradu je krasen razgled na Prago z njenimi obilnimi cerkvami in tovarnami, ki jo obkrožajo ter na Vltavo, po kateri plovejo parniki in barke, kar te spominja na domačo Dravo s to razliko, da na Dravi ni parnikov. Od tu vidiš tudi cerkvico, pri kateri je bil ubit Heindrich, protektor Češke in Moravske. Njegovo smrt pa je plačalo 18.000 Čehov.

Ko hodiš po mestu, srečaš nešteto okrašenih prostorčkov. To so sveta mesta za vsakega Čeha. Na teh mestih so umirali češki talci in borci za svobodo proti nacifasizmu. Češki narod polaga na ta mesta šopke in vence in prižiga lučke za večni mir tistim, ki so tu padli. Vsem tem junakom nameravajo Čehi postaviti enotne spominske plošče, ki bodo

spominjale tudi poznejša pokolenja, da so na teh mestih dali življenja za svojo domovino najboljšim sinovi češkega naroda.

Na Štefanikovem trgu, na levem bregu Vltave, stoji na masivni podlogi prvi ruski tank, ki je prodir v Prago. To je živa zgodovina, ki bo poznejšim rodom pričala, da je ruska armada izgnala iz Prage nemške osvajačalce.

Praga je kulturno, politično in gospodarsko središče češkega naroda. Zato srečaš tu vse mogoče ustanove, zavode, znanstvene institucije in šole; vidiš ogromno trgovin, knjigarn, bank itd. Tu je središče industrijskih in trgovskih trgov in glavno prometno križišče. Ko si ogleduje trgovine, dobiš vtis, da je tu že davno minula vojna in da imaš vsega na razpolago, kakor nekaj pred vojno. Na Češkem ne dobiš nič najmanjšega koščka blaga ali koščka kruha brez nakaznice. Sicer so te nakaznice ali točke le formalnega značaja, da dobiš vsi enako količino življenjskih potrebščin.

Na severnem robu mesta, na levi strani Vltave, so si Pražani postavili — v boljih časih — veležejmski prostor, ki se deli na 3 dele: Palac veletržni, Veletržni budovy in Vystavište.

»Palac veletržni« obsega prostor za dve tržaški vladni palači (prefektura). Ima 6 nadstropij in na strehi okrepčevalnico. V pritličju te palače so razstavljeni in tudi v pogonu stroji težke in lahke industrije, ki so osnova današnjega življenja. Tudi v prvih nadstropjih je nekaj strojev, toda čim bolj greš navzgor, tem bolj prevladujejo izdelki.

Lužiško-srbski časopis izhaja na ČSR

Izšla je prva številka lužiško-srbskega časopisa »Naše Nowiny«, ki ga izdaja »Sěbowka«, društvo lužiško-srbskih visokošolcev v Pragi. Časopis, ki izhaja dvakrat mesečno, tiska lužiško-srbska tiskarna v Rumburku na severnem Češkem, na meji Češkoslovaške Republike in Lužice. Uredniški krog, ki mu načeljuje Jurij Měrcink, seznanja svoje čitatelje in prijatelje z lužiško-srbskim problemom, ki je zlasti danes zelo težak. Časopis hoče zopet dvigniti in prerediti lužiško-srbsko novinarstvo, ki je bilo v l. 1937 zatrto. Nemški šovinsti so v tem letu ustavili edini lužiško-srbski časopis »Serbske nowiny«, ki je že 105 let izhajal v Budišinu. Poseben članek je posvečen spominu vseh uničenih knjžnic na ozemlju obeh Lužic in požaru narodnega doma, kulturnega središča lužiških Srhov v Budišinu. Toda narod, ki si je ohranil več kot tisoč let svoj jezik, bo korakal odtlej poleg ostalih slovanskih narodov v lepšo in boljšo bodočnost. Časopis objavlja celo vrsto pesni, kulturne vesti in poročila o splošnem političnem in gospodarskem položaju lužiških Srhov.

Zakaj oblaki ne padejo na zemljo?

Vsako ve, da so oblaki sestavljeni iz prav majhnih delov: iz vodnih kapljic in ledenih ali snežnih kristalov, ki plavajo v zraku v različnih višinah od 2000 do 6000 metrov.

Te vodne kapljice imajo izredno majhen premer (okrog 2 desetinki milimetra) in so izredno lahke (povprečno 4 desetinke miligrama). Tudi kristali so zelo lahki, čeprav so nekoliko večji.

Čeprav so tako majhni, težijo t' delci, kot vsako telo — z lastno težo, k tlom.

Toda zrak, kot vemo iz izkušenj (posebno če smo kolesarji) nudi vsakemu gibanju odpor, ki raste s hitrostjo gibanja.

Tako zrak zadržuje padanje kristalov in kapljic. Odpor, ki ga nudi, je sprva manjši, raste vedno bolj s hitrostjo in naglo postaja enak skrajno majhni teži delov.

Zadostuje hitrost 1 cm v sekundi za kaplje in 1 mm v sekundi za kristale (njihova oblika je manj aerodinamična), da se ustvari v zraku enakost v teži in odporu.

Od tega trenutka ima hitrost zaradi ravnotežja med obema silama majhno vrednost.

Zadostuje torej le najmanjši zračni tok navzgor, da oblak ne pade in se nasprotno še dviga. Na prav isti način se razlaga prisotnost prašnih drobcov in mikrobv v zraku, ki jih mi vdihujemo.

Vse izloženo blago v tej palači je postavljeno po nekem sistemu. V nižjih nadstropjih vidiš reči, ki so nujno potrebne za vsakdanje življenje, više pa razstavljajo stvari, ki so manj važne, toda brez katerih danes še težko življamo.

Vsak oddelek ima svojega zastopnika, pri katerem lahko reflektanti naročijo, kar potrebujejo.

V III. nadstropju in na strehi je okrepčevalnica za obiskovalce. Palača ima na desni in levi strani po eno navadno in po eno tekoče dvigalo. V pritličju so poleg drugih prostorov še urad za informacije, urad za stanovanja, poštini urad, trgovska pisarna itd. V kleti pa je dvorana za kino predstave.

V »Veletržni budovy« so bili razstavljeni predmeti, ki so v tesni zvezi z elektriko in njeno uporabo pod geslom »Elektra Tesla«.

Zelo bogat in pester je bil tretji razstavni prostor »Vystavište«. Pri vohu se ti odpre ogromno dvorišče, v katerem so razstavljeni vsi mogoči poljski stroji in orodje od traktorja, nešteti sejalniki in plugov, bran in kombajnov, trerjev itd. pa tja do preprostega srpa, lopate in motike. Razstavljeni so bili vsi mogoči stroji in posode za kmečko gospodarstvo in gospodinjstvo. Nekaj popolnoma novega za javnost je bil avtohladilnik za prevažanje mleka na razdalje. V desni lopji so bili razstavljeni vsi mogoči sestavni deli za vse industrijske stroje od navadne šivanke pa do sestavnih delov aviona. Kakor v razstavni palači tako so tudi tu zavzemal prvo mesto stroji iz Škodovih tovarn. Te so najvažnejše za težko industrijo na Češkoslovaškem. Tekstilni stroji so tudi zavzemal vidno mesto v tej lopji.

V levi lopji, ki zavzema zelo veliko površino, so bile razstavljene športne potrebščine, lesni izdelki, igrače, pisalni in računski stroji, marmelada, konzervirano sadje in podobno. Ema polovica te lope pa je bila določena za inozemsko razstavo. Od inozemskih paviljonov je bil najimpozantnejši; sovjetski, a najokusnejši holandski in švicarski.

Češkoslovaška, četudi je pretežno industrijska država, razstavlja tudi svoje poljske pridelke, ki ji delajo čast in ne zaostajajo za pridelki drugih evropskih držav.

Na Vystaviškem dvorišču je poleg drugega odlično funkcionirala tudi poštna služba, ki je bila namesčena na avtobusu.

V oddelku za izboljšanje življenjskih pogojev je statistika osvetlila konzum in pridobivanje dnevni kalorij ter prehranjevalni položaj v posameznih državah. Iz tega je razvidno, da so Italijani na najnižji stopnji pri zauživanju dnevnih kalorij; v konzumu sladkorja so na najvišji stopnji Holanci.

Letošnji praški veležejem je pokazal, da je češki narod politično, kulturno in gospodarsko na zavidni višini, da zavzema njihova industrija prvo in vodilno mesto v Srednji Evropi. Češka industrija bo velike važnosti v bodočnosti pri obnovi in izgradnji porušene Evrope, saj je že v prvem letu dosegla predvojno všino proizvodnje. Naravno, da tudi Jugoslavija hiti z velikimi koraki za brati Čehi in upamo, da ni daleč čas, ko homo tudi mi prebredli vse težkoče, ki so nastale v razvoju našega gospodarstva zaradi vojne vihere.

Babič Jožko

Lov na tjunlje v Kaspiškem morju

Vsako zimo prihajajo iz južnega dela Kaspiškega morja v severni ogromne jate tjunljev. Tu se na ledenih ploščah razmnožujejo, hranijo mladiče in na pomlad, čim se plošče začno topiti, ponovno odplovajo na jug, v predele globoke vode. Tjunljeva koža in mast se uporabljata v industriji; krzno tjunljev starih 2 tedna ali en mesec je velike vrednosti. Vsako leto ujamejo v Kaspiškem morju približno nekaj desetstisočev tjunljev.

Kakor javlja sovjetski tisk, je to zimo sodelovalo pri lovu 48 lovecev — kolhoznikov obalskih rajonov. Vsji so se najprej posebej vežbali v streljanju.

Oboroženi z lovskimi puškami velikega in malega kalibra, so šli lovci na lov z motornimi čolni in specialnimi jadrnicami, ki jim pravijo tjunljevke.

V severnem Kaspiju je bilo zaposlenih 72 parnikov z neštetiimi čolni — kar celo brodogojce; dva aviona pa sta oskrbovala lovece.

Nov geološki zemljevid SSSR

Pravkar dokončujejo petdeset list nove geološke karte evropskega dela SSSR. Pri tej karti sodelovalo preko 100 geologov in več ko 50 listov bo obsegala razlaga tega zemljevida. Prav tak zemljevid bodo napravili tudi za azijski del SSSR. V ta namen se pripravljajo posebne ekspedicije; prva bo kmalu odšla v Jakutsko

Nekaj zanimivih pogledov v različne vede

Ura za vso. Svedski urar David Olson si je napravil za kratek čas uro, ki je pravi čudež. Izdelek sloini na zadnjih pridobitvah v tehniki, elektriki in radiu. Stevilnica kaže ure, minute, sekunde, vsakokratno mesto sonca in lune na nebu, nadalje koledar. Ura se da zvezati z radijom; če jo nastaviš na določem čas, se radio sam sproži. Ura, zvezana z električnim loacem, deluje kolikor minut hočeš. Če hočeš mehko kuhanje jajce, se ti zveza po štirih minutah sama pretrže in jajce je kuhano.

Plavajoča opeka. V Ameriki izdelujejo opeko, petkrat lažjo od navadne. Opeka je napravljena iz posebne gline, plava po vodi, ohrani to svojstvo skozi leta, je luknjčava, trdna in je dober gorkotni izolator. Ker je toliko lažja, gradnja z njo hitreje napreduje.

Sladkor v malti. Ameriški list poroča o uspehih, ki so bili doseženi, ko se je dodal sladkor apneni malti. Apno in pesek so zmešali z vodo, ki je vsebovala 3% cenenega razeva sladkorja. S tem se je trdnost bistveno povečala, dosegla je celo trdnost cementne malte. Trdnost je trajna.

*

Astronomske številke

Najbolj oddaljeno spiralo mežjo je odkril astronom Baade v ozvezdju Velikega voza. Mežla je oddaljena od nas 300 milijonov svetlobnih let (svetlobno leto — 9. bilijonov km), v km izračunamo torej 2850 trilionov km.

*

Zdravi zobje

Na otoku Tristan de Caha ležečem v Južnem Atlantiku živi 163 prebivalcev (90 moških in 73 žensk). Enkrat na leto pride k njim ladja z živilji. Zadnjič se je preiskalo prebivalcem zobovje. Od 4060 zob je bilo le 75 načetih, 119 jih je bilo izpadlo. Glavni živež prebivalcem so riže, krompir, jaleca in mleko. Kruh ni, ker ni žita. Tudi sladkorja ni, niti soli, zelenjave je le malo. Zdravniški sklepajo, da pospešujeta zobno gnilobo kruh in močnata jed.

*

Zvezdarne

Po največji statistiki je na svetu približno 200 zvezdnar, največ jih je v ZDA, namreč 45. Na teh deluje okoli 250 zvezdoznancev. Število vseh velikih daljnogledov znaša 430.

*

Najvztrajnejši stradač

Med vsemi bitji lahko strada klop najdlje časa in to nič manj ko 18 let. Zavisi od slučaja, kdaj pride kak plen pod drevo ali grm, na katerem tiči klop, da se spusti nanj. Klopji imajo zelo razvit vol, sami so namreč slepi in gluhi krvosesi. Plen spoznajo edino le po masleni kislini, ki izhaja iz kožnih žlez vseh sesalcev.

*

Najstarejša kirurška knjiga

Ameriški egiptolog Breasted je izdal papirus Smith. Gre za listino, ki jo je leta 2800. pred Kr. spisal dvorni in vojaški zdravnik v Starem Egiptu. Listina obravnava 48 primerov iz kirurgije ran z ugotovitvijo, določitvijo in zdravljenjem. Leta 2500. pred Kr. je dostavil tej listini neki razlagalec že 69 opazk in se skliceval na druge, še starejše kirurške knjige, ki so se pa izgubile.

*

Prvi popis smotke

Menih Las Casas je spremljal Kolumba I. 1492. na potu v Ameriko. On je prvi, ki e popisal smotko, kakršno so kadili domači Indijanci: »Nekaj posušenih listov, zavitih v posušen list, vse skupaj ima obliko mušket.«

*

Nova tvarina

V zadnjem času se je pojavila v trgovini nova tvarina uvaževanja vrednih lastnosti. Gre za tako imenovani »trollitun«, kemično umetno tvarino, spojino ogljika in vodika, ki je prozorna in se da ziliti v razne oblike, v katerih se strdi. Predmet iz te tvarine se teže razdrobe ko stekleni. Trollitun je lažji od stekla in aluminija, uporaben je posebno za izolatorje.

GOSPODARSTVO

Razvoj tržaškega prometa

Začetek tržaškega brodarstva sega daleč nazaj v dobo jadrnic. Za njegovo razvoj imajo predvsem zasluge Dalmatinci in obočani našega Jadrana. Trst je postal zaradi svojega zemljepisnega položaja najvažnejša luka zapadne obale Jadrana in zato ni čudno, da je pritegnil tudi gospodarsko aktivnost hrvaških pomorcev. Imena tržaških paroplovnih družb, tudi v dobi, ko je bilo tržaško pomorstvo na vrhuncu svoje moči, nam jasno kažejo poreklo njegovih pomorščakov.

Trst je postal važno središče pomorske aktivnosti zgolj zato, ker je njegovo zaledje potrebovalo izhod na morje za svoje potrebe. Zaradi tega je posvetila Avstro-ogrška monarhija, ki je bila gospodar ozemelj sedanje Jugoslavije, Čehoslovaške, Madjarske in Avstrije, veliko pozornost tržaškemu pomorstvu in ga na vse načine podprla.

Leta 1836., torej dvajset let pred začetkom graditve nove luke, je bil ustanovljen „Avstrijski Lloyd.“ Nastal je z domačim privatnim kapitalom, toda kmalu ga je avstrijska vlada podprla in tudi potegnila akcije v dunajske kase.

Druga polovica zadnjega stoletja je doba, v kateri je Avstrija začela podvzemat ukrepe za razvoj tržaške luke in prometa. Nastale so mnoge paroplovne družbe večjega ali manjšega obsega, tako da jih je imel Trst na koncu stoletja že lepo število. Te družbe so vezale Trst z drugimi pomorskimi središči sveta, predvsem z bližnjim in daljnim vzhodom ter Južno in Severno Ameriko.

Leta 1904. je bila ustanovljena „Austro-Americana“. Od tega leta pa do prve svetovne vojne je tonaža trgovske mornarice zrastle za 75 odstotkov.

Iz pomoči in investicij ki jih je Avstro-Ogrska porabila za subvencioniranje Lloyda in Avstro-Americane, vidimo, kakšno važnost je tržaško zaledje polagalo na razvoj svoje mornarice. Ti dve družbi sta dobili na leto več kot 14 milijonov kron, poleg nagrad, ki jih je vlada dajala ladjam za preplovljeno razdaljo. Poleg teh je vlada oprostila vse ladje, ki so bile zgrajene v domačih ladjedelnicah, vseh davkov, kar je presegalo 20 milijonov kron na leto.

Zaradi tega so se razvile v Trstu številne paroplovne družbe, ki so imele leta 1913. že 269 oceanskih ladij in ladij velike kabotaže s skupno tonažo 650.000 BTO. Tega leta je imel Trst naslednje važnejše paroplovne družbe:

- Lloyd Austriaco 66 ladij
- Tripovich & Co 16 " "
- Soc. An. Tripovich 33 " "
- Nav. Libera Triestina 11 " "
- Gerolimich 10 " "
- Racich 10 " "
- in manjše: Kosovič, Martinolich, Tarabocchia, Istria-Trieste, Bije-Polič, Cosulich, Topich, Jankovič in druge.

„Lloyd“ je imel linije s Črnim morjem, Levantom, Indijo in Daljnim vzhodom, „Austro-Americana“ z Americo, „Tripovich“ z Alžirrom in Marokom itd.

Trst se mora zahvaliti za ta velik polet parobrodstva svojemu bogatemu zaledju. Kaj je pomenila izguba tega zaledja za tržaško brodarstvo in vse njegovo gospodarstvo, nam pove padec v dobi italijanske okupacije.

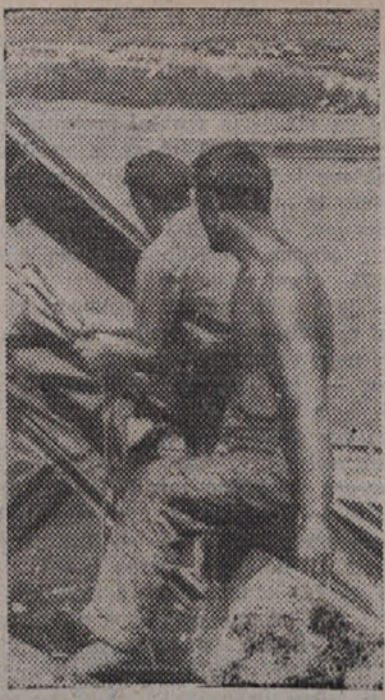
Po vojni so prišle družbe v sistem italijanske trgovske mornarice. Mnoge so šle v likvidacijo in tako se je njih število zelo

zmanjšalo. Iz „Lloyd Austriaca“ je nastal „Lloyd Triestino“, a iz „Austro-Americane“ „Cosulich.“ Te družbe so absorbirale nekatere manjše, toda ostale so še Gerolimich, Martinolich, Nav. Libera Triestina, Premuda, Istria-Trieste.

V prvih povojnih letih so bile prevoznine zelo visoke in zaradi tega so popravile paroplovne družbe svoje finance. Kmalu pa so morale prebroditi velike krize. Italija je favorizirala italijanske družbe nasproti tržaškim trdne organizacije in mednarodnega ugleda, ki jim je ostal še iz predvojnih časov.

Že leta 1932. je moral iskati Lloyd Triestino finančne pomoči pri Società Marittima di Genova. Leta 1932. je bila izvršena spojitev najvažnejših tržaških družb z genovskimi. Mnoge ladje so bile prepisane v pomorske registre drugih italijanskih luk. Tako so tržaške družbe izgubile svoj čisto tržaški značaj.

Do naslednje spremembe je prišlo leta 1937. ko so bile reorganizirane z zakonom nekatere važnejše družbe trgovske mornarice. „Cosulich“ in „Navigazione Libera Triestina“ sta prenehali obstojati. Italija je ustanovila štiri velike paroplovne družbe, od katerih je bila ena v Trstu. Istočasno so te družbe prešle v državno last preko IRI-jeve delniške družbe „Finmare“. Tonaža ladij, ki so bile vpisane v Trstu, je padla na 552.000 BRT in se do druge svetovne vojne zmanjšala na 524.000 BRT. Te ladje pa niso pripadale več tržaškim paroplovnim družbam, temveč zgoraj omenjenim državnim podjetjem, ki so imela v Trstu samo svoje podružnice.

Jugoslovanski delavci obnavljajo velik most

Tržaška mornarica je pretrpela med vojno težke izgube. Ladje, ki so bile registrirane v Trstu, so izgubile 4/5 tonaže. Sedaj znaša tržaška tonaža samo še 103.000 BRT. Nekdanji ponosni Lloyd ima danes vsega še 3 ladje od 30, Tripovich 3 od 25, Martinolich 2 od 9, Gerolimich in Premuda nobene, Istria-Trieste 5 od 13, Italija 4 od 23, Adriatica 1 od 8.

Obnova tržaške mornarice je odvisna od rešitve tržaškega vprašanja. Če bo postal Trst zopet luka svojega naravnega zaledja, bo obnova zagotovljena. Ako pa ga bodo odrezali od zaledja z nemogočo ureditvijo, ki je Jugoslavija ne bi mogla sprejeti, bo na tržaških pomolih še rasla trava, kakor pod Italijo.

O važnosti sadjarstva

Že večkrat smo pisali o tem, da se sadjarstvu pri nas posveča premalo pažnje. In vendar je sadjarstvo važna in zanimiva panoga v našem kmetijskem gospodarstvu. Ne samo važna in zanimiva, ampak tudi donosna.

Naši kmetovalci samj priznavajo, da bi imeli od sadjarstva večjo korist, ako bi posvečali malo več pažnje nekim vrstam sadja, na pr. hruškam in breskvam. Na očitek, zakaj tega ne delajo, se izgovarjajo s pomanjkanjem časa. Mislimo pa, da ni toliko važno pomanjkanje časa, kot dejstvo, da se plašijo predolgega roka, katerega zahteva neko sadno drevje, da postane donosno in pa pomanjkanje strokovnega znanja. Priznati moramo, da za časa 28 letnega suženjstva naš kmetovalec ni imel strokovnega pouka, razen malih izjem posameznikov, ki so se iz lastne pobude posvetili sadjarstvu. Kar plaši naši kmetovalci, posebno v neposredni bližini mesta, so pa dvonožni škodljivci.

Ti škodljivci začenjajo že v zgodnji spomladi delati škodo po sadnem drevju, in sicer s pojavom prvega sadnega cvetja. Predvsem meščani preradi lomijo cvetoče veje posebno mandeljnem, breskvam, češnjam, pa tudi drugo sadje ne uide temu vandalskemu početju. Z dozorevanjem sadja se pa pojavijo drugi škodljivci, nič manj nevarni od prvih, ki so često otroče naivni ali nevedni v kolikor niso puhli, ki pobirajo šestokrat še nezrelo sadje in pri tem lomijo veje v strahu, da jih ne zasači lastnik. Res je, da je sadje drago in da si ga ne more vsak privoščiti, treba je pa pomisliti, da tudi kmeta stane odgoi sadnih dreves in da je sadje plačilo za njegov večletni trud, kot je ob sobotah delavska mezda za delavca.

Vse to izvira iz pomanjkanja in rabsodnosti pri cenitvi vrednosti dela in njegovih sadov. Sadje je neobhodno potrebno za vsako-

gar, vendar pa uničevanje sadnega drevja in tatvine sadja povišajo njegovo ceno, zaradi česar bo siromašnejšim slojem še teže pristopno. Vojna vihra in fašizem sta odpravila poljske čuvaje, ker so se vlastodržci bali dati orožje v roke ljudstvu, tudi samo formalno za obrambo svoje lastnine. Okupacijska oblast je še bolj stroga v tem pogledu in ne ukrene ničesar za obrambo sadnih nasadov in gozdov.

Na pritožbe in zahteve kmetovalcev, da se zaščitijo gozdovi, so okupatorji ostali gluhi, danes pa trošijo milijone za pogozdovanje. Slično se bo moralo v dogledni dobi zgoditi tudi s sadjarstvom in vinogradništvom, če homo hoteli zagotoviti mestnemu prebivalstvu dovolj svežega sadja iz neposredne bližine.

Nikdar ne bo dovolj, da se vplivne osebe povsod in ob vsaki priliki zavzemajo za razvoj sadjarstva in njegove obrambe ter prispevajo s svojim znanjem in nasvetom. Potrebno je tudi povsod poučevati ljudi, da je trganje cvetja in lomljenje vej škodljivo razvoju sadnega drevja in da kraja sadja ne samo doprinaša gmotno škodo, ampak tudi ubija vsako voljo do smotrnega dela za razvoj sadjereje. Dokazati je treba predvsem, da čim večji bo pridelek sadja, tem nižja bo cena in tem lažje bo dosegljivo tudi siromašnejšim slojem.

Kadar se bodo odpravili navedeni uničujoči učinki, se bo naš kmet gotovo jel bolj zanimati za sadjerejo ter se ji bo posvetil z vso svojo dušo, ker bo gotov, da mu bo trud poplačan. Takrat bo pa dolžnost naših strokovnjakov, da z nasveti in praktičnimi zgledi priskočijo na pomoč sadjerejem. Država in občine se pa bodo morale pobrigati za sredstva, ki bodo v danem trenutku potrebna za obnovo sadjarstva.

Da je sadje človeku potrebno in to ne samo otrokom, ampak tudi odraslim, so bile napisane že cele knjige. Sadje se ne uporablja ali uživa samo sveže, ampak se da pripraviti na razne načine. Sušimo ga, iz njega delamo mezgo, kompote, sadne soke, mošt, žganje itd. V raznih krajih so še razne posebne navade za predelavo sadja.

Sadjereja je važna tudi z ozirom na bilance v narodnem gospodarstvu. Razvoj sadjereje preprečuje uvoz sadja iz drugih držav, njegov izvoz pa doprinaša državi dobiček, ker si z izkupičkom lahko nabavi v inozemstvu stvari, ki jih doma nima.

Sadjereja je važen činitelj v narodnem gospodarstvu vobče.

Letošnje izkrcavanje UNRR-inega blaga v tržaškem pristanišču

Mesec	Jugosl.	Avstrija	Čehosl.	Madžar.	Albanija	Poljska	Italija
Januar	66.104	—	—	—	—	—	—
Februar	73.807	—	—	—	—	—	—
Marc	89.162	12.191	5.024	—	—	—	—
April	94.494	15.317	14.415	517	—	—	—
Maj	54.946	52.071	9.693	1.660	—	—	—
Junij	52.000	43.249	6.958	2.706	113	—	5.233
Julij	44.978	63.828	1.908	773	51	34	71
Skupno	474.491	186.656	37.998	5.656	164	34	5.304

N. B. - Pod rubriko Italija 5.233 ton je premog.

GOSPODARSTVO PO SVETU

Azbestna industrija v ZSSR

Bilo je leta 1720. V nekem poročilu, ki so ga z Urala poslali velikemu reformatorju Rusije Petru Velikemu, je bilo omenjeno, da so v bližini Jekaterinburga našli nahajališče azbesta ali »plainskega ledu«, kakor so ga tedaj imenovali. Naslednje leto je Nikita Demidov organiziral v mestu Nevjansku proizvodnjo izdelkov iz azbesta.

Na zahtevo iz Petrograda je Nikita Demidov poslal vzorec nezgorljivega azbestnega platna. Peter Veliki se je za stvar zanimal in uvidel veliki pomen nove panoge rudarstva. S posebnim ukazom je odredil njen nadaljnji razvoj.

Tako se je pred 225 leti začela proizvodnja azbesta v Rusiji. Toda v tistem času je bila v začetnem razvoju. Šele koncem 19. stoletja, ko so našli veliko baženovsko nahajališče (danes rajon mesta Azbesta), se je proizvodnja azbesta povečala. Poleg ruskih trgovcev, ki so bili lastniki azbestnih

nahajališč, so se tudi tuji ukvarjali s pridobivanjem te rudnine. Azbest so v glavnem izvažali v inozemstvo in ga primitivno obdelovali.

Po veliki oktobrski revoluciji se je stanje v rudnikih azbesta popolnoma spremenilo, ko so bila vsa rudniška podjetja podražavljena. Pridobivanje azbesta se je od tlej neprestano večalo in zdaj zavzema sovjetska azbestna industrija drugo mesto na svetu. Rudniki in tovarne azbesta na Uralu so opremljeni z najmodernejšimi napravami in stroji. Začenši s kopanjem rude in vse do njene odpreme uporabljajo najmočnejše stroje ekskavatorje, električne vlake, razbijače itd.

Bivše naselje, ki je zdaj spremenjeno v mesto Azbest, je dobilo popolnoma drugo lice. Zgradili so na stotine večnadstropnih hiš za delavce in inženirje. Namesto preprostih koč stoje lepo urejene vile. V mestu so poleg drugih šol rudarska tehnična šola, obrtna šola, dve polikliniki, sanatorij za otroke in druge znanstvene ustanove.

Letošnja svetovna produkcija sladkorja

London, 27. — Po predvidevanju se bo na koncu letošnje sladkorne kampanje razpolagalo na vsem svetu z 24,1 milijoni ton sladkorja. Letošnja letina bo večja od lanske (23,5 milij. ton), vendar pa še daleč ne dosega normalnih (predvojnih) letin: 30,9 milij. ton v letu 1939. in 1940. Od celokupne količine, predvidene v tem letu, je 18 milij. ton sladkorja iz slakov, trsa, a nekaj več kot 6 milij. ton iz sladkorne pese. Zato se bo moralo tudi letos, kot javlja »Combined Food Board« racionirati porabo sladkorja. Za prihodnje leto pa se predvideva zasiditev večjih kompleksov sladkorne pese, čemur se bodo predvsem posvetile: Češka, Poljska in Nemčija. Ravno tako bodo povečane plantaže sladkornega trsa.

Sovjetsko naročilo kabljev

Praga (IP) — Sovjetsko ministrstvo industrije in narodnega gospodarstva je naročilo pri narodnem podjetju »Kablo« na Kladnu za 200 milijonov Kčs kabljev vseh vrst. Podjetje »Kablo« dobi iz Sovjetske Zveze potrebne surovine, vsega 660 vagonov. Prvi vlak s surovinami je že zapustil sovjetsko ozemlje. To naročilo predstavlja delo narodnega podjetja »Kablo« za leto dni.

Svetovalec odgovarja:

Vprašanje:
Rad bi vedel, kakšen kemičen proces se je zgodil v tem slučaju: Kmet je žgal tropine, da bi dobil tropinovec; iz kotla pa mu je začela teči namesto žganja bela tekočina, nenavadno kislega okusa. Ali je ta tekočina uporabna v katerikoli namen?
(M. A., Nabrežina)

Odgovor:
Pogreška ni bila storjena pri destilaciji tropin, ampak že pri shrambi teh in nalbrže celo že prej pri kvašenju vina. Alkohol, ki je bil prvotno v tropinah, se je spremenil v vinski kis, ker so se tropine preveč ugrele v dotiku z zrakom. Ko odtočimo mošt izpod tropin, moramo te takoj dobro shraniti v zdravo posodo, kad ali sod, kateremu smo odvzeli eno dno. Pri shrambi tropin moramo paziti predvsem na to, da pridejo čim manj v dotik z zrakom. Zato moramo tropine čim bolj stlačiti v posodi in jih potem dobro pokriti ali celo zamazati s oljico.
Vašega destilata ni mogoče več popraviti. Kvečjemu bi se izplačalo neutralizirati kislino z amoniakom, če je količina produkta znatna. To operacijo pa more izvršiti le izvežban strokovnjak. Ako je množina Vašega kislega destilata majhna, tedaj uporabite produkt doma kot domači kis s tem, da ga po potrebi razredčite z vodo.

I. DEL

Konec grofa Montekrista

Stanovanci enske mestne ječe, nekaj nad petdeset po številu, so bili skoraj brez izjeme solidno zasidrani kriminalni kaznjenci. Vendar pa ne bomo pretiravali, ako trdimo, da so bili npr. vrstni nad čestokrvnimi Arijci, ki so zasedli to mesto nekega septembrskega večera. In v resnici, spričo predstavnikov «junaške» nemške vojske so bili vsi ti sleparji, pridaniči in konjski tatovi prej podobni porednim gojencem otroškega doma kakor pa kriminalnim zločincem.

In prav tistega septembrskega večera je težka nemška granata gladko odrezala ogel jetnišničnega poslopja. Omamljeni od prostosti, ki se jim je tako nenadoma ponudila, so se jetniki zbrali pri vratih ječe, ali prav za prav pri tistem, kar je ostalo od vrat. Njim nasproti sta goreli dve hiši, ki sta se bili vneli od izstrelkov topov. V škrlatnordečem odsevu ognja so švigali mimo kakor na filmskem platnu temni obrisi ljudi, bežečih iz mesta. Grmenje artilerijskega ognja in pretrgano regljanje strojníc se je družilo z rjojenjem živine, ki so jo ljudje odganjali proti vzhodu. Nemci so nepričakovano zasedli bližnje dohode k mestu in prebivalci se niso utegnili pravočasno umakniti.

Po izpraznjenih ulicah so najprej pridirjali nemški motociklisti. Neprestano in na slepo so streljali iz avtomatskih pušk, ki so bile pritrjene na krmilih njihovih strojev. Na križišču je eden med njimi naglo stisnil zavoro in skočil s kolesa ter planil k neki ženski, ki je bežala z otrokom in vlekla s seboj culo. Nемец je nekaj vpil v svojem jeziku in si prizadeval iztrgati ženski culo iz rok. Deklica, ki jo je ženska držala za roko, je zajokala in pomagala materi, ki ni hotela dati iz rok svojega imetja. Nемец se je obrnil k otroku in mu zdrobil lobanjo s puškinim kopitom.

To se je zgodilo hipoma pred očmi mnogih jetnikov, ki so se še vedno gnetli pri vratih jetnišnice. Mnogi med njimi so dobro poznali to deklico. Stanovala je nasproti ječe in pogostoma se je igrala na ulici. Jetniki so vedeli, da je deklicje ime Ženja in v ječi so znali vsi na pamet besedila smešnih otroških pesmi, ki jih je deklica prepevala. Nčasih, ko je Ženja začela peti, so se jetniki v sobah pridružili napevu.

Pa tudi Ženja je poznala stanovance te čudne hiše z zamreženimi okni. Ali bolje rečeno, vedela je, da je ta hiša ječa, da v ječi sedijo tatovi in da so tatovi slabi ljudje. Da povemo po pravici, ti tatovi so bili Ženji, bog ve zakaj, všeč. Ko so se z obrazi primaknili k okenskemu omrežju, jih je gledala in se jim nasmihala brez vsakega očitka.

In to deklico je zdaj ubil plavolasi nemški feldvebel. Ženjina mati je tako strašno, tako presunljivo zakričala, da je njen krik zaglušil pokanje avtomatskega orožja in grmenje topov. Kakor da je ta krik presekal v temo to-neče mesto in prevpil vso zemljo.

In v tistem hipu so jetniki planili na feldvebela brez pomisleka, brez dogovora in ne da bi se ozrli okrog sebe. Še ni utegnili dvigniti puško, ko se je zrušil pod dvojnimi udarcem v sence in srčno žličko. Bil je to mojstrski udarec, ki mu ga je zadal jetnik, ki je bil v mestu znan pod vzdevkom »grof Montekrista«. Ta vzdevek si je sam dal in pri tem izpustil bog ve zakaj v priimku junaka Aleksandra Dumasa zadnjo črko »o«. Bil je večkrat obsojen zaradi klataštva in tepeža in reči je treba, da je bil specialist v svoji stroki. V teku minute plavolasega feldvebela ni bilo več, zakaj mrtvi ne poznajo činov. Čistokrvni Arijec je bil zdaj samo navaden pokojnik.

Jetniki pa so se napotili proti vzhodu.

Napotili so se proti vzhodu prav tako, kakor so planili na feldevebela, brez pomišljanja, brez dogovora, brez preudarka. Korakali so v vrstah kakor vojaki, načeloval pa jim je po vojaško »grof Montekrista«. Čeprav ni nihče med njimi izpregovoril besede in čeprav so bili različni po starosti in po preteklosti ter obsojeni za različne zločine, so šli organizirano, strnjeno kakor en bataljon, kakor mala, toda krepko povezana, složna združba.

Šli so skozi goreče ulice, po poljih, ki jih je sovražnik pregazil in potepal, skozi obstreljevane gozdove, po cestah, razritih od granat. Šli so skozi okrvavljena naselja in požgane vasi, po oskrunjeni, izmučeni in zdaj tihi zemlji, ki je bila njih zemlja in njih domovina.

Da, domovina. Čeprav si ni nihče upal izreči te besede na glas, je zbudila v njih novo, nenavadno čustvo, ki jim je trdo in ukazovalno velelo korakati naprej, na vzhod. Čeprav so bili prepuščeni sami sebi in bi mogel sleherni med njimi svobodno in brez kazni ubrati svojo pot, odločiti o svoji nadaljnji usodi in si prebrati novo življenje, so kljub temu korakali skupaj v strnjenih vrstah...

Opoldne so prišli v glavno mesto okrožja ter se uvrstili pred poslopjem državnega pravdnštva. »Grof Montekrista« je šel v kabinet prokuratorja in v kratkih besedah pojasnil stvar:

— Državljani prokuror, — je rekel, — poročati vam moram, da so prišli jetniki iz enske poboljševalnice.

Prokuror je pogledal skozi okno in zagledal skupino ljudi, ki so nestrpno prestopali z noge na nogo in gledali v okno njegovega kabineta.

— Kdo ste pa vi? — je vprašal prokuror in radovedno ogledoval »grofov« zadirčni obraz z zavihanim nosom, njegovo zaprašeno jadrevinasto haljino in obilni, podjetno zavezani turban iz stare rogoznice na glavi.

— Pooblaščenec, — je rekel »grof« dostojanstveno, ne da bi trenil z očesom. — Njihov pooblaščenec. Pišem se Miškin, člen 74., drugi odstavek.

— Rok? — je kratko vprašal prokuror, ki je takoj vedel, da ima opraviti z izkušenim človekom, ki ga bo razumel brez nepotrebnih besed.

— »Petuh«, — je odgovoril Miškin. — Imam »štiri rope«.

— Zakaj so vas obsodili prej?

— Vselej zaradi iste stroke, — je vedno enako resno odgovarjal »grof«. — Samo zaradi tepeža, državljani prokuror. Samo to je moja bolezen. Z mladih let trpim na tem. Roke me srbi in če mesec dni ne česnem koga po ušesih, mi živci ne strpe, častna beseda... Celo glava me začne boleti. Bil sem tudi pri zdravnikih, toda vse ni nič pomagalo... »Sodobna medicina, mi pravijo, — še ni prišla do vaše bolezni. Če boste imeli tuberkulozo ali kamne na jetrih, kar pridite, radi vas bomo zdravili, — mi pravijo, — proti neugnanim rokam pa je znanost še brez moči.

— Kje pa je potna dovolilnica, spremni list? — ga je prekinil prokuror.

— Dovolite, da vam javim, da spričo vojnega položaja ni bilo mogoče dobiti potne dovolilnice. Kdor je bil v jetnišnici, so ga ubile granate, drugi so se rešili. Tako smo bili prosti, čeprav ne po svoji volji. Prišli smo peš sami. Seveda brez dovolilnice je nerodno, toda kje naj bi jo vzeli? Razen tega smo v vojni, kaj bi torej dlakcepili. Vendar pa smo kar dobro prebili pofovanje. Izgub in ubežnikov ni bilo. Samo eden je ostal z Nemci in sicer parazit...

— Priimek? — je vprašal prokuror.

— Moj ali parazitov? — je vprašal Miškin.

— Njegov, — je odgovoril prokuror.

— Trubnikov, — je rekel Miškin, vzdihnil in dodal:

— Kaj pa boste zdaj ukrenili z nami? Kam nas boste namestili?

»Grof Montekrista« se je rodil, rasel in se vzgajal v istem mestecu, kjer ga je vojna zalotila kot stanovalca mestne kaznilnice. Zadnja okoliščina ni kdo ve kaj vzne-

mirjala »grofa«, ker se je v zadnjih letih temu že privadil. Čeprav je bil »grof« šele dvajset let star, je predsedel že štiri kazni in se je navadil kaznilniškega življenja. Popolnoma je obvladal besedišče zločincev, si usvojil nazore in običaje svojih sobnih tovarišev in je odlično poznal psihologijo malih kriminalnih zločincev. Čeprav se »grofu« ni upirala taka družba, vendar se je vedno zavedal, da ni v svojem življenju nikoli zagrešil kake tatvine, temveč je bil štirikrat obsojen zaradi svojega čezmerno veselega značaja in neugnane strasti za polični tepež. Izmed vseh členov kazenskega zakona je Miškin priznaval zase samo člen 74., ki se je v njem odlično spoznal.

»Eno je, — si je dejal Miškin sam pri sebi, — če sedi zaradi prepirljivosti ali zaradi poštenega tepeža, zaradi rogoviljenja v klubu, ali zato, ker si razbil kakšno šipo ali slekel hlače upravniku, nekaj docela drugega pa je, če se vdaš kraji ali ropu, ako odpelješ komu konja ali kravo in sploh, če se dotakneš tuje lastnine. To je podlo in zelo grdo.

V ječi so imeli »grofa« radi zaradi njegovega ostrega jezika, ker je znal izredno zabavno pripovedovati vsakovrstne vesele zgodbe, a kar je glavno, ker je bil moč beseda, ker se ni nikoli prilizoval predstojnikom, ker je vse delil s tovariši in bil neizprosno s podlež.

»Imeniten dečko, — so se s priznanjem izjavljali o njem zločinci, — poštenega srca je, ve, kaj je vreden, in ne pusti, da bi se komu godila krivica. Naše stroke seveda ne bo nikoli, vedno sedi zaradi nestrpnosti rok, tepe se brez smisla, vendar pa mu ne moreš reči, da je pretepač.«

V Ensku je bil Miškin nekakšna mestna znamenitost. O njegovih pustolovščinah in tem sledočih sodnih procesih so nastajale legende. Pa tudi ni bilo tepeža brez njegove soudeležbe. Kadar koli so v mestno bolnišnico pripeljali kakšnega ranjenca z izpahnjeno čeljustjo, z razbitim nosom ali z ušesom razkranim do mečice, je doktor Epštajn, stari domačin in ljubljenec mesta, prevzujoč poškodovanca, govoril vedno enako:

— Da, bratec, ni kaj reči... Hudo so vas zdelali. Takoj vidiš, da je to »grofovo« delo. Ta nepridiprav ima zlate roke! To ti je kirurg, častna beseda, kirurg!

Načelnik mestne milice tovariš Bistrih, ki so mu mestni zločinci nadeli vzdevek »Lenivec«, je razdraženo skočil pokonci, kadar koli je kdo samo omenil grofovski naziv.

— Nesreča mojega rajona! — se je jezno izrazil o Miškinu. — Socialno nevaren in docela zločinski element. Al Kapone je v primeri z njim ščene, otroče! To ti je som v zločinskem svetu!

Da ne bomo krivični, je treba povedati, da je tovariš Bistrih sovražil »grofa Montekrista« v glavnem zato, ker je Miškin, ki je bil že večkrat obsojen, popolnoma obvladal vse juridične potankosti in poznal kazenski zakon bolje kakor načelnik mestne milice. Komaj je milica priprla Miškina in začela z natančno preiskavo njegove zadeve, se je Miškin maščeval s številnimi pritožbami, dolžeč tovariša Bistriha vsakovrstnih »procesualnih prekrškov«.

— Papirja! — je vpil z upehanim glasom, komaj so ga vtaknili v sobo. — Že zopet ta nesramna samovolja! Pritožujem se proti nezakonitemu postopku po členu 115. kazenskega zakona. Kje je prokurorjeva sankcija za moj pripor v skladu z Ustavo, člen 113? Kje je ovadba poškodovanca, Herodi! Ako že zapreš izučenega jurista, Lenivec, tedaj drži se zakona! Tri leta si že načelnik milice, pa ne poznáš kazenskega procesualnega zakona, butica trda.

— To ti je mrha, prekanjena živina! — se je iskreno čudil načelnik milice. Poklical je načelnika poizvedovalnega oddelka in mu zabičal, naj »vodi zadevo po vseh predpisih in oprezno«.

— Previdno ravnaj, — ga je opozarjal, — da ne bo komar slona razdražil. Saj veš, kakšen klient je to. Ako bi ne bil rogovilež, bi mogel po svoji izobrazbi in juridičnem mišljenju predavati na vseučilišču kazensko pravo. Ta bi prekosil akademika Trajnina!

— Bodite brez skrbi, Vasilij Petrovič, — je odgovoril podrejeni mu uradnik. — Sam sebi ne bom škodil. Tak pravdač bi nam utegnil izposlovatj ukor pokrajinske uprave. Še včeraj, komaj sem dobil nalog, naj ga primem, sem vzel zakonik in ga vso noč študiral. Pripravljaj sem se. Komaj smo negodnika posadili, že ti maže tožbo, naslovljeno naravnost na prokurorja republike. Na pamet ti drda vse člene, pri tem pa uporablja še neke posebne izraze. O nekih garancijah govori in da ne razumemo običih prevencij, kaj vem.

— O običih prevencijah? — je ponovil načelnik milice in mrzel pot ga je obli. — Česa se ne domisli, podlež, da bi ga zemlja požrla! Samo na priliko čaka da bi nam vrat zavil. Obtožbo predložite, kakor je predpisano, v štiri in dvajsetih urah, da ne bo niti minute zadržka! Sprehanje trikrat dnevno, ne manj kakor po trideset minut... V sobi naj ne bo niti praška. Tako naj sedi pri nas, kakor bi bil v raju... Ste me razumeli? Kakor da bi bil pri mami...

— Da, kakor bi bil pri mami, — je odgovoril načelnik poizvedovalnega oddelka in potr šel iz kabineta tovariša Bistriha.

Miškin pa je medtem že zaključeval svojo obširno in prav strupeno pritožbo.

»Ne oziraje se na nesramni prekršek nedotakljivosti moje osebe, — je prepričevalno izvajal zaključke in od vneme iztegnil jezik iz ust, — ne morem motčati. Dejstvo je, da so me sneli na ulici, brez sankcije, in se samo čudim rajonskemu prokurorju, ki je poklican čuvati nad zakonom in mojim procesualnimi garancijami... Čeprav sedim točno eno uro pet in dvajset minut, nisem bil še zaslišan, obtožnica mi ni bila predložena, zapornega povelja pa niti od daleč nisem videl, čeprav bi ga moral podpisati, kakor določa kazenski postopek.

Tudi ne morem zamolčati zanemarjenega vzgojnega dela z mojo osebo v skladu s predpisem obče prevencije zločinskih dejanj od moje strani. Načelnik milice Bistrih ne skrbi za kulturno delo v sobah, kakor so kino, dama, poučne knjige in žoganje...«

Nihče ni vedel, da je imel Miškin tudi nesrečno ljubezen. Sam je to skrbno prikrival, sam sebi ni hotel priznati, da ima podobo Galje Soboljeve prepogosto pred očmi. Galja je bila inštruktorica enskega rajonskega komiteta komsomola. Miškin jo je že davno poznal, še z otroških let, v isti ulici sta skupaj rastla in se igrala.

Galja je bila tedaj temnopolta, uporna deklica z zavihanim nosom. Vedno je bila v družbi z dečki, s katerimi je spretno tešla na drevesa, vdiralna v tuje vrtove in se peljala daleč po reki na ribji lov z mrežami. Dečki so jo cenili zaradi njene drznosti, vztrajnosti in poguma, še več pa, ker ni imela navade kakor druga dekleta, da bi opravljala in se cemerila za vsako malenkost.

Zaradi tehničnih ovir smo bili prisiljeni prenehati s priobčevanjem dosedanjega romana.

Prepričani smo, da bo naš novi roman naše čitatelje popolnoma zadovoljil.

UREDNIŠTVO

Dva svetova dva filma

Pred vojno in med njo v Trstu in Julijski krajini nismo videli sovjetskih filmov. Prve so vrteli šele po osvoboditvi, t. j. po prvem maju 1945. Jugoslovani so prinesli svobodo in prvi pokazali sovjetske filme, ki se po svoji vsebini in idejni osnovi razlikujejo od filmov, ki jih producirajo v kapitalističnih državah.

Fašistična oblast je skrbno pazila, da ne bi prikazovali ljudem filmov, ki ne bi bili v njenem interesu. Tako so prepovedali tudi uvoz ameriških filmov in uvedli strogo cenzuro nad filmi tujih produkcij.

Po osvoboditvi smo videli v Trstu in v coni A Julijske krajine že najrazličnejše filme. Pri pregledu sporedov kinopredstav pa moramo ugotoviti, da sovjetski filmi niso tolikokrat na sporedu, kakor bi morali biti zaradi svoje priljubljenosti med širokimi ljudskimi množicami. Naj si bodo vzroki kakršnikoli, eno je gotovo: zadnje predstave v Domu pristaniških delavcev so vedno razprodane in gledalci ne morejo prebrati sovjetskega filma. In če poslušate komentarje preprostih ljudi, lahko slišite, kako si želijo videti sovjetske filme, ker zapuste v človeku nekaj lepega in ga uče. Tako čuti in misli preprost človek, ki mu propaganda fašističnih filmov ni pokvarila okusa.

V Trstu imamo tako dve vrsti publike, ki je vsaka na svoj način sprejela sovjetske filme. Velika večina Slovencev in Italijanov jih je sprejela s simpatijami. Manjšina, po večini meščani, so se izrazili odklonilno. Sovjetski filmi ne odgovarjajo meščanski miselnosti teh ljudi, ki so še prežeti s fašistično ideologijo. Meščan, vaje le brezdelja, ne misli rad, niti se ne ukvarja rad s problemi, ki mu jih nakazujejo ti filmi, zlasti se pa težko sprizani s tištim realnim svetom, ki ga prikazujejo sovjetski filmi. Zato jim bolj ugajajo lahki zabavni filmi brez problematike, ki so po svoji ideologiji in težnjah blizu njihovi miselnosti.

Do sedaj smo videli prav malo filmov tako ameriških, angleških in drugih kapitalističnih proizvodov, ki bi bili napredni. V kapitalističnih državah izrabljajo filme več ali manj v protiljudske namene, svoj višek je pa to izrabljanje doseglo v fašističnih državah, kjer je film postal premišljeno propagandno sredstvo v rokah fašističnih klik, katere so izrabljale film za zaslepljevanje množic, za potvarjanje resničnosti ter za vzgajanje sovraštva v množicah.

Vendar tudi po zlomu fašizma lahko trdimo, da posamezne družbe v kapitalističnih državah še vedno izrabljajo film v čisto espekulativne in protiljudske namene. Razni bogataši odločujejo, kakšne filme bodo producirali in kakšna naj bo njihova vsebina. Pri vsakem filmu lahko ugotovimo težnje in želje ter sploh mišljenje družbe, ki ga je producirala. In če potem ocenimo vrednost teh filmov za napredek širokih ljudskih množic, pridemo do zaključka, da so protiljudski, ker izražajo miselnost nazadnjaške družbe. Ker je film v kapitalističnih državah blago na trgu, kot vsako drugo, ne odločajo pri izdelavi interesi ljudstva, temveč velikost profita.

Velik procent teh filmov obravnava izmišljene zgodbe, odmaknjene od resničnozavajajo na stranpota, da delovni človek sti. V človeku ustvarjajo svet iluzij in ga ne more najti prave poti za izboljšanje svojega življenjskega položaja, niti mu ne pomagajo reševati življenjsko važnih problemov.

V kolonijah prikazujejo primitivne filme, prilagojene kulturni stopnji kolonialnega naroda. Kuljijo prikazujejo zgodbo o pridnem delavcu na planatazi, ki je po koren svojemu gospodarju in pridno dela ter si na ta način lahko ustvari »lepo in udobno življenje.« V deželah z višjo kulturno stopnjo pa prikazujejo, kako si delavec pribori izobilje le če v tovarni polsuša svojega gospodarja, se ne upira krivičnim mezdam, ne stavka itd.

Ne bi pa bili objektivni, če bi mislili, da v kapitalističnih deželah ne proizvajajo dobrih in naprednih filmov. Poznamo razne družbe, ki so se uprle proizvodnji

Dva prizora iz sovjetskega barvnega filma „Kameniti cvet“

Martin Andersen Nexö

Nedavno se je mudil v Jugoslaviji znameniti danski pisatelj M. A. Nexö, ki ga zaradi visoke literarne vrednosti njegovih del, prežetih z naprednimi, demokratičnimi idejami, štejejo med najboljše pripovednike današnjega časa. Kot iskren prijatelj in soborec delovnega ljudstva, je o svojih vtisih pri nas povedal sledeče:

»Res je, da živimo v resnih časih. Objektivno so ti časi resni, subjektivno pa je to lep čas. To, kar se danes dogaja v Sovjetski zvezi in pri vas — to je rojstvo in pri rojstvu vedno teče kri. Vendar to je življenjski sok. Moj vtis je, da je jugoslovansko ljudstvo radostno. Ne tež vas več pritisk, kajti ta pritisk ste odvrgli. Mi, ki živimo še v kapitalističnih deželah, pa smo pod pritiskom. Zato je za nas krepilno videti vse to in doživeti, kako zgrabi stvar ljudstvo, ki je samo svoj gospodar. Pesniki in pisatelji v kapitalističnih deželah posedajo po salonih in pisarijo stvari, ki so daleč od življenja. Toda če imajo pesniki in pisatelji kako poslanstvo, potem je to poslanstvo v tem, da hodijo spredaj, da kažejo pot. In ravno tu pri vas vidim, da zavzemajo književniki vodilno položaje v javnem življenju. Čestitam vam, da ste vse to dosegli!«

M. A. Nexö se je rodil 26. junija 1869 kot proletarski sin v starem, ubožnem predmestju danske prestolnice Kodaņa. Ze zgodaj si je moral sam služiti kruh. Ranašal je časopise, bil za hlevarja, 6 let čevljarjski vajenec, nato tudi mizarjski delavec. V prostem času pa je prebiral knjige, obiskoval tečaje in v l. 1891—92 ljudsko visoko šolo v Askovu. Ko je dobil službo učitelja, je od vseh naporov nevarno zbolel in s podporo neke dobrotnice odpotoval v Italijo in Španijo. Iz te dobe izvražajo njegovi prvi dopisi za danski dnevni tisk; po vrnitvi na Dansko je po enoletnem tečaju na učiteljski visoki šoli postal učitelj danščine. V letu 1798 je izdal novele »Senec«, po l. 1901. pa se je popolnoma posvetil pisateljevanju.

Med njegova dela sodijo: »Pokora«, »Matja«, dalje roman »Obilje«, ki je nekak obračun s pesimizmom in pozivanjem k sočutju; kajti odslej prevladuje v njem spoznanje, da je sočutje premalo in borba vse.

Med krajšimi deli poznamo Slovenci njegove »Proletarske novele«, potopise »Posončni Španiji« in roman »Družina Frankovih«. Nexöjevo ime pa sta ponesla po vsem svetu monumentalna proletarska romana »Pelle Osvajalec« (1906—1910) in »Sirota Stina« (1917—1921), ki tvorita poleg

nazadnjaških filmov. Najbolj klasičen primer je Charlie Chaplin v Ameriki, ki se je spopadel z reakcionarno filmsko gospodo. Poleg Chaplina imamo še več poizkusov ustvariti filmske družbe v kapitalističnih državah, ki bi proizvajale napredne filme, toda večina izmed njih je propadla, ker so se vrgli nanje kapitalisti ter jih uničili, ponekod jim je pa pomagala še reakcionarna državna oblast.

Edina dežela na svetu, kjer ni tako je Sovjetska zveza. Tam so iztrgali proizvodnjo filmov iz rok nazadnjakov n posameznih družb. Kakor so postale tovarne in rudniki skupna last ljudstva, tako je tudi filmska tehnika last vsega naroda. Pri proizvodnji sovjetskih filmov ne odloča profit ali kakršnikoli interesi posameznih družb kakor v kapitalističnih državah, temveč samo interesi širokih ljudskih množic. Film služi svojemu namenu. Po-

stal je vzgojno srdstvo, ki pomaga človeštvu k napredku. Prav v tem se Sovjetska filmska umetnost v bistvu razlikuje od vse buržuazne kinematografije, ker je globoko idejna in mogočno srdstvo za izražanje naprednih idej.

Sovjetska zveza je edina država, kjer je filmska proizvodnja last vsega ljudstva in edina dežela, kjer je filmska proizvodnja zelo razvita. Zato lahko govorimo, da so edino sovjetski filmi, ljudski filmi, ki služijo za preoblikovnje ljudi v smislu napredka, pomagajo ljudem v borbi proti mračnjstvu ter se bore za zmago pravice nad krivico v svetu.

Prav zaradi tega bi hoteli, da bi dobili sovjetski filmi prvo mesto v kinodvoranah v Trstu in v coni A Julijske krajine, ker je taka želja večine ljudstva.

Žan

vsebinsko z gospodarskega, političnega in kulturnega področja.

Cena koledarju je Lir 90. Naroča se v knjižarni Stoka v Trstu ali pri Prosvetnem društvu, oziroma poverjeniku v vsakem kraju cone »A« in »B«. Kot dodatna knjiga se lahko naroči s koledarjem še:

France Bevk: Med dvema vojnama po Lir 70.
France Bevk: Kaplan Cedermac . . . po Lir 80.
Jože Pahor: Matija Gorjan . . . po Lir 180.—

Primorci, posezite po svojem doledarju!

Beden angleške kulture u Pragi

Mesec oktober bo služil češkoslovaško-angleškemu zblizanju in medsebojnemu spoznavanju. Koncem septembra in v prvih dneh meseca oktobra bo v Pragi angleški filmski festival, ki bo prikazal češkoslovaški javnosti najnovejšo britansko filmsko proizvodnjo. Od 5. do 15. oktobra bo nastopilo v Pragi angleško gledališče, ki bo predvajalo v angleškem jeziku svoj repertoar. Iz Prage bo gledališče s svojim osebjem odšlo v skoraj vsa glavna evropska mesta na gostovanje. Od 11. oktobra do 2. novembra bo v praški Narodni galeriji razstava angleške umetnosti iz minulega polstoletja. Izbera najlepših slik iz londonske Tate Gallery bo prikazala razvoj, ki je pripeljal na današnjo stopnjo vse angleško umetnost. Na razstavo bodo prišli kulturni predstavniki iz Anglije, med njimi tudi sir Eric Mac Lagan, nekdanji ravnatelj londonskega Victoria and Albert Museum, ki bo imel več predavanj o angleški umetnosti. Poleg tega bo v Prago prispel tudi oboist Leon Goossens, ki je letos nastopil na praškem glasbenem festivalu in imel več samostojnih koncertov.

Novo knjige Ilije Ehrenburga

V Moskvi sta pred nedavnim izšli dve novi knjigi Ilije Ehrenburga: »Pota Evrope« in »Drevo«. Delo »Pota Evrope« je Ehrenburg napisal pod vtisom svojih po vojnih potovanj po evropskih državah — Romuniji, Bolgariji, Jugoslaviji, Češkoslovaški, Albaniji in Nemčiji. Več strani tega dela je posvečenih borbi, ki jo demokratične sile teh držav vodijo proti ostankom fašizma.

Delo »Drevo« nam odkriva Ilijo Ehrenburga kot pesnika. Zbirka obsega pesmi, ki jih je Ehrenburg napisal v Španiji med špansko državljansko vojno, pesmi iz Francije, kjer je Ehrenburg doživel nemški vdor, in pesmi, ki so nastale med veliko Domovinsko vojno.

KULTURNI ZAPISKI

Jože Pahor: Matija Gorjan

V kratkem bo dotiskan obširen zgodovinski roman, najboljšo delo o velikem vse-slovenskem kmečkem uporu proti graščakom l. 1515.

V »Matiji Gorjanu« je posebljen slovenski puntar, ki živo spominja na partizane. Tudi ves razvoj upora nas spominja na poleg osvobodilne borbe. Podrobnosti iz upora so pogosto presenetljivo podobne dogodkom v borbi naših dni.

Roman ima do 40 različnih izrazitih osebnosti, poleg njih imajo odločilno vlogo ljudske množice. Delo je polno dejanja, zato tudi zanimivo, napeto.

»Matija Gorjan« je izšel v Slovenski Matici v Ljubljani leta 1940. Zato v Slov. Primorju skoro ni poznan. Leta 1941. je bil nagrajen z banovinsko nagrado, kmalu nato pa prepovedan.

Roman je po temeljitih zgodovinskih studijah napisal Jože Pahor.

Gregorčičeva založba v Trstu

bo izdala letos svoj koledar za leto 1947. Imel bo nad 160 strani z bogato in zanimivo

DR. STRUKELJ SLAVKO

Rak je ozdravljiv

Zdravnik naleti v svoji vsakdanji praksi nešteto krat na paciente, ki bolujejo na raku in za katere je tragična usoda že zapisana, edinole zato, ker so se prepozno zatekli k zdravniku. Po statistiki je ugotovljeno, da je takih bolnikov 60-70%.

Vzrok je bodisi v nepoučenosti ljudstva, bodisi v zahrbtnosti te bolezni: prvi znaki te bolezni so namreč tako neznatni da se večkrat zgodijo da je v dvomu tudi zdravnik.

Kaj je rakovina? V vsakem našem organu se lahko začne nekaj celic pomnoževati popolnoma atipično, anarhično, s čimer se ustvari novotvorba, ki živi in raste po popolnoma svojih načelih, ki se razlikujejo od fizioloških. Zakaj se to dogaja, nam je še na žalost neznan; morda je prav to vzrok, da nima današnja veda specifičnega zdravila proti raku. S tem pa še ni rečeno, da nima zdravnik nobenega uspešnega sredstva na razpolago. Ljudsko mnenje, da je rak neozdravljiv, je torej napačno. Treba je le, da se začne rak pravočasno zdraviti.

Sredstva, ki jih danes v prvi vrsti uporabljamo so: kirurški nož, Roentgenovi žarki in drobne iglice, napolnjene z radjem.

Kirurški nož bide neizprosno bolj že stoletja zoper vsakovrstne rakovine na človeškem organizmu; njega uspehi pa zavise od štadija, v katerem se bolezen nahaja. Znano je, da se rakovina na obolelem organu širi in razvija jako počasi v območju ožilja. V tem štadiju raka lahko izločimo z operacijo; njegove meje so ostre in tako ozko začrtane, da se nam ga posreči z nožem popolnoma odstraniti iz zdravega tkiva, kamor še ni segla razdiralna sila. Ta štadij označujemo kot štadij zgodnje operacije: v tem primeru bolnik sigurno in trajno ozdravi. Če pa bolezen pravočasno ne zajezimo, se rakovina širi od svojega prvotnega ognjišča počasno dalje po limfatičnem ožilju od žleze do žleze in prične istočasno tvoriti nova gnezdišča v oddaljeni okolici; tudi v tem štadiju kateremu pravimo »pozni štadij obolenja« žanje kirurg nekaj uspehov, čeprav ponovitev raka ni redka.

Ko pa prodre rak iz limfatičnega v krvno ožilje, se lahko neovirano širi po vsem telesu v najrazličnejše organe, v katerih prične usvarjati nova, samostojna ognjišča, katerim pravimo »metastaze«. V tem primeru je operacija brezuspešna.

Iz tega razvidno, kako važno je, da poučimo ljudi o pravilnem spoznavanju in razumevanju posameznih znakov obolenja za rakom.

Na kratko vam bom torej opisal zgodnje znake nekaterih najpogostejših vrst raka:

Najlaže ugotovimo raka na ženskih prsih; ta oblika raka sicer niti moškemu ne prizanaša, a je pri ženski zastopana z 98%.

Po statistiki je ugotovljeno, da dobijo pogosteje in prej raka ženske, ki so dojile; prav tako je dokazano, da pospešujejo raka na prsih udarci ali pritiski, kakor tudi kronična vnetja v žlezi. Vsako zatrdilno v prsih smatrajmo torej za nevarno, za sumljiv znak, četudi ne povzroča bolečine; saj je prav pomanjkanje bolečin karakteristika raka. Posebno ženske nad 40 leti naj se pazijo.

Novotvorbo na maternici pa je možno spoznati takoj v njenem začetku, le če ženska opazuje sama sebe, in sicer: če opazi premalo ali preveč krvavitve, strjeno kr., gnojni tok, prevelike bolečine in nerednost v menstruaciji, pomeni, da nekaj v njenih spolnih organih ni v redu. Ženska naj tudi ne pozabi, da so omenjeni pojavi, četudi jih ne spremljajo bolečine, zadostni znak za raka.

Če je rak na prsih in spolovilih redkejši pri moškem, je pa pri njem vsaj dvakrat pogostejši na prebavilih, posebno na želodcu, na katerem obolijo navadno starejši ljudje. Spoznavanje zgodnjega štadija želodčnega raka je zelo težko, kajti v tem štadiju bolniki večkrat ne čutijo nobenih posebnih težav.

Ako vestno izprašamo bolnika po začetku njegove bolezni, zasledimo največkrat malenkostne znake želodčnega obolenja že v davni dobi. Eden prvih znakov je občutek prenapolnjenega želodca; pri najmanjšem zaužitju hrane bolnika stalno napenja in pritiska v želodcu; kmalu nato izgubi tek, odklanja jedi, predvsem meso, v ustih pa ima neprijeten okus in duh. Tako stanje lahko traja po več mesecev ali let, sledi tudi trdovratno črevesno zaprtje. Zaradi tega in zaradi nezadostne prehrane bolnik vedno bolj slabi in hujša. Bole-

žine nastopijo navadno precej pozno, sprva s kratkimi presledki, pozneje so stalne in prično izžarevati v hrbet. Večkrat nastopa tudi bruhanje in blato kaže znake krvavitve.

Se nekaj besed o raku na požiralniku. Kakor vse ostale vrste raka je tudi ta v svojem početku jako potuhnen. Prvi znaki se kažejo v otežkočenem požiranju kompaktnih jedi, ki prvotno težko prehajajo po požiralniku nato se pa prično ustavljati, sprva zastaja trdna hrana, počasi pa tudi tekoča. Kot eden najbolj zgodnjih znakov tega raka je prekomerno zbiranje sline v ustih. Bolečina ne nastopuje.

Rak na debelem črevesu pa se javlja v najrazličnejših oblikah, včasih kot neznatna črevesna ind'pozicija, kakor na pr. proliv ali pa zaprtje, včasih kot popolno zaprtje.

Omenil sem samo nekaj primerov rakovih obolenj, toda zavedati se moramo, da se rak lahko vgnezdí skoraj v vseh delih našega telesa.

Številke raznih statistik nam govorijo, da je rak v nekaterih državah v večji meri razširjen kakor tuberkuloza; tudi pri nas je rak tako pogost, da ga moramo smatrati za enega največjih če ne sploh največjega sovražnika življenja poindca in s tem tudi za najhujše zlo za narodno zdravje.

ALI SLABOUMNI LAHKO OZDRAVIJO?

Francoski zdravnik Philippe Pinel (1745-1826), ki je črpal svojo znanost iz Enciklopedije XVIII stoletja, je bil prvi, ki je izjavil, da zahteva zdravje slaboumnih bolnikov mnogo več pažnje in potrpljenja kot pri navadnih bolnikih in da je dolžnost zdravnikov pomagati jim, da čim prej ozdrave. Pinel, ki je vršil svoj poklic v bolnici Bicêtre, je prepovedal kaznovati ali pa vezati slaboumne, ker se po njegovem mnenju na ta način njih stanje ne more izboljšati.

Po Pinelu se je znanje psihiatrije mnogo bolj izpopolnilo, tako da so zdravniki že z lahkoto ugotovili različne duševne bolezni in jih začeli zdraviti. Prišli so do zaključka, da obstaja več vrst duševnih motenj in psihičnih bolezni. Slaboumnež na primer, ki si domišljuje, da je Napoleon ali pa Sveti duh, je po mnenju psihiatrov človek, ki se po svojem obnašanju in miselnosti razlikuje od drugih ljudi.

Psihiatrija se je dolgo bavila samo s proučevanjem različnih vrst norosti, v začetku tega stoletja pa so se začeli zdravniki vedno bolj baviti s terapijo. Po prvi svetovni vojni so dosegli že lepe uspehe in možnosti ozdravljenja so se povečale. Danes na primer lahko dosežejo ozdravljenje takih slaboumnežev, katerih stanje je bilo obupno in ki lahko začnejo po ozdravljenju normalno življenje. Uspešno je zdravljenje s tako imenovanim »električnim šokom«, ki ga uporabljajo že od leta 1938. Takrat so zdravniki prišli do zaključka, da so duševne bolezni prav tako ozdravljive kot pljučne ali sifilis.

Električno zdravljenje

Sicer se ne vemo, kakšni so prav za prav vsi učinki električnega šoka, vendar so zdravniki ugotovili, da povzročí električni tok, ki ga spuste skozi možganske celice lahko izboljšanje zdravstvenega stanja bolnika in da bolezen počasno izginja. Seveda pomaga v nekaterih slučajih še bolj operacija, pa tudi zdravljenje z električnim šokom je učinkovito; uporabljanje električnega toka traja vsakokrat samo sekundo.

Bolnik pri takem zdravljenju ne občuti bolečin, temveč samo zaspí približno za deset minut, po prejemu električnega toka. To se ponavlja trikrat na teden. Po preteku štirih tednov se stanje bolnika izboljša, v nekaterih primerih bolnik ozdravi. Vendar ne smemo misliti, da se z električnim šokom zdraví vse duševne bolezni. Električni tok zdravi lahko samo napade.

Psihiatri so iznašli še drug način zdravljenja in sicer, v slučajih epilepsije ali pa paralize tako imenovano »anarhično analizo«.

Duševne bolezni so torej skoraj v vseh primerih ozdravljive. Ti bolniki niso izobčenci, kot se je to dolgo mislilo, temveč so ljudje, ki potrebujejo skrbno nego in lahko s pravilnim zdravljenjem popolnoma ozdrave.

(Fotopriredka) Deklica in medvedek

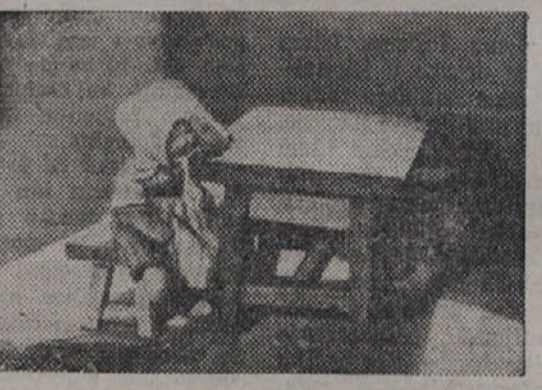
MAŠA JE ŠLA S TOVARIŠICAMI V GOZD PO JAGODE; ZAŠLA JE IN PRIŠLA K MEDVEDKU V NJEGOVO IZBICO

JOKALA JE MAŠA, JOKALA, TODA POMOČI NI BILO: OSTATI JE MORALA PRI MEDVEDKU

MEDVEDEK JE VELEL MAŠI, NAJ PRIPRAVI OBED IN NAJ POSPRAVI SOBICO

MAŠA JE MISLILA, MISLILA, KAKO BI POBEGNILA OD MEDVEDKA IN SE KONČNO TUDI DOMISLILA

DR. GAETA ZOBOZDRAVNIK
Izdeluje proteze v jeklu, zlatu, kavčuku in plastiki. Največja garancija. Sprejema od 10. do 12. in od 13. do 10.
(Govori slovensko)

TRST, ul. Torrebiana 43 - (vogal ul. Carducci)

KAKO PEREM

Najbrže ne drugače kakor drugi ljudje. Perilo namočim, izperem, položim v gorko vodo, namilim, zdrgnem, izperem, skuham, izperem v 3-4 vodah in obesim sušiti. Mor-da je vredno omeniti, da nekatere žene ne izpirajo perila do čistega, kajti v tem po-gledu perilo ne more postati belo in ves naš trud je bil zaman. Marsikatera žena tudi izpirati ne zna. Perilo, ki ga je vzela iz luga, vtakne v čisto vodo, ga vzame ven in ovije. Če tako postopa, ostane v perilu še milnica, v njej pa raztopljena umaza-nija. Ko smo perilo skuhal, ga najmanj pol dne pustimo, da se ohladi. Ohla-jenega še enkrat zdrgnemo na deski, preden ga ovijemo in začnemo izpirati. Dobro je tudi, če ga zdrgnemo na deski iz prve vo-de. V vsaki novi sveži vodi vsak kos popol-noma zrahljamo in stiskamo v vodi tako, da nam prehaja voda skozi blago in prste. Se-le v zadnji vodi smo lahko malo bolj po-vršni, če imamo že čisto vodo.

Toda ni to, kar hočem povedati. Pri sre-či je uporaba mila, ki se danes tako težko dobi in vendar ne mila, ampak čista vodo, v kateri je bilo raztopljeno. Pri pranju ima-mo tako vodo trikrat. Prvič tisto, v kateri smo najprej namilili in izprali perilo, dru-gič luga in tretjič, prvo vodo po lugu. Ni malo primerov, ko gospodinja vrže proč luga, da ne govorim o drugih še mastnih vodah. Ali ni to vnebovpijčoh greh? Kaj vse lahko še operemo v teh vodah, sedaj ko mila tako manjka. V tisti prvi vodi res ne moremo oprati bogve kaj, ker čista voda ni čista, je pa še mastna in se bi lahko kaj oprati v njej. Kaj pa? Premislimo dobro. Ali je pri hiši res vse čisto? Ali bi morda ne bilo dobro oprati čunje za brisanje pra-hu in parketov, ali pa tudi čunje, ki nam služijo za pomivanje kuhinje ali kaj dru-gega. Ne bo se opralo snežno bečo, a oprano bo čisto. Potem pride luga. Vanj namočimo barvasto perilo, in jih tkanin v lugu ne pe-remo. Kam pa potem z lugom? Oznirno se malo po našem stanovanju: Ali so prašne blazine vse čiste? Pa zavese na oknih in na policah, razna pregrinjala, preproste bombažaste odeje, preprosta pralna prepro-ga, pregrinjalo na katerem likam pa razne torbe in nazadnje predpražnik? Vsakokrat operemo po en ali dva kosa v lugu ali v tisti vodi, v kateri smo perilo prvič izprali, pa imamo vedno vse lepo in čisto in oprano z majhnim trudom.

Posebno pozornost moramo posvetiti čistim stvarem, ki služijo bolnim ali zelo starim ljudem. Take stvari peremo zelo pogosto. V obeh primerih se tkanine navzemjo nekega čudnega duha, ki ga odpravimo le s pranjem in sušenjem na čistem zraku in soncu. A ker manjka mila, jih moremo oprati le na ta način, da izkoristimo vsako vodo, v ka-teri je še kaj mila.

PRAKTIČNI NASVETI

Shranjevanje zelenjad; in sočivlja za zimo

Krompir shranimo, ko je dobro osušen, v lesene zabojce; večje množine stresemo v kleti na kup in ga potresemo s premogo-vim pepelom, kar prepreči prezgodnje po-ganjkje. Tudi žgano apno v prahu je dobro namesto pepela.

Korenju porežemo liste, ga zložimo v plast v kleti in zasujemo s suho prstjo ali mivko.

Hren hranimo prav tako, kakor korenje, toda poganjke odrežemo pri vrhu, da ne začne poganjati v prsti ali mivki, s čimer bi izgubil svojo moč.

Peteršilju odrežemo vse zelenje, pustimo le srček in ga posadimo pokonci v lesen, primerno globok zaboj ter ga zasujemo s prstjo do srčka, iz katerega požene novo zelenje, ki ga potrebujemo pozim. Izbe-remo močne, gladke korenine, da požene močne liste. Zaboječek postavimo v najbolj svetel in zračen prostor v kleti. Važno je, da suhe ali porumenele liste sproti odstra-njujemo tik pri korenini in da ga po po-trebi zalivamo.

Peteršiljevo zelenje in liste zelene posu-šimo na soncu dodobrega in posušeno zdr-obimo v prah, hranimo v vrečici ali ko-zarcu kakor majaron, da imamo za z'm-sko uporabo.

Čebulo, česen in šalotke dobro osušimo na soncu, spletemo v kite in obesimo v suh, hladen prostor, kjer ne zmrzuje. V kleti je kolikor toliko tople, zato prehitro požene; bolje je, da ga obesimo v pod-strešje, na pomlad pa prenesemo v klet, kjer je tedaj hladneje.

Ohrovtve in zeljate glave zvežemo pri kocu po dve in dve skupaj in jih obe-simo v kleti preko droga.

Cvetače odrežemo tako da ostane kakih 10 cm dolg štrcelj pod rožo. Odstranimo vse večje liste, zadnje liste pa zavijamo nav-zdol proti peclju in cvetače posamezno obešamo na vrhici na drog.

ZA BISTRE GLAVE

Rešitve iz prejšnje številke

Kvadrat: 1. Azov, 2. Zora, 3. orel, 4. valj.
Dvo posetnici: 1. kolar; 2. kovač.

Dopolnjevalka: namera, znanje, Panama, mornar, Kozina.

*

Kvadratna dvojica

	1	2	3	4				
1	A	A	A	A				
2	A	A	A	A				
3	A	B	B	I	5	6	7	
4	I	I	I	I	K	M	M	
					5	M	M	P
					6	R	R	R
					7	R	R	S

Vodoravno in navpično:

- gora blizu Ljubljane,
- judovski učitelj,
- pritok Zaprane Morave,
- grad pri Trstu,
- torba za spise,
- crpičansko božanstvo,
- pasma.

Dopolnjevalka

T	I	-	-	-	-	-	-	-
-	T	I	-	-	-	-	-	-
-	-	T	I	-	-	-	-	-
-	-	-	T	I	-	-	-	-
-	-	-	-	T	I	-	-	-
-	-	-	-	-	T	I	-	-

Namesto črtic postavi črke: A A A A A A C E E E
G H I I J K K M N N N O O O P P R R R T.

Liki naših športnikov

Danilo Žerjal - večkratni rekorder

Danilo Žerjal se je rodil 1919. leta v Du-tovijah pri Trstu kot sin preprostih staršev. Njegove telesne sposobnosti so ostale dolgo časa neizrabljene, kajti bil je sin zavednih slovenskih staršev in zaradi tega ni bil de-ležen od fašističnih vzgojiteljev nobene po-zornosti. Njegova mladost je potekala v oz-račju zaničevanja slovenskega življa, kar pa ni omajalo njegove zavednosti.

Od doma

Leta 1939, ko je fašizem najbolj dvigal glavo, so Danila Žerjaja poklicali, da od-sluzi vojaški rok. Poslali so ga v Rim, kjer je bil daleč od svoje domovine-nenevaren in neskodljiv fašističnemu režimu. Že v mladih letih je imel veselje do lahke atle-tike in v Rimu se ji je posvetil. Leta 1941. je na italijanskem prvenstvu zmagal v metu diska v drugi kategoriji, v metu krogle pa je bil drugi. Leta 1943 pa je vrgel disk 47.17 m daleč. Upal je, da bo še isto leto vrgel disk preko 49 metrov, kar mu pa zaradi po-litičnih dogodkov ni uspelo.

Na fronto in v ujetništvo

Približno mesec dni pred kapitulacijo Ita-lije je Danilo odpotoval s svojo ednico čez Jadransko morje v Jugoslavijo. Na Kosovem polju v Srbiji je 9. septembra 1943 prišel v nemško ujetništvo. V Nemčiji pa je ostal le do decembra meseca. Takrat se mu je

ponudila edinstvena prilika, katero je ta-koj izbral. «Prostovoljno» se je javil v no-vo organizirano fašistično vojsko v Italiji. Komaj je prišel čez mejo je pri prvi prilož-nosti odvrget razsehe osovraženo fašistič-no uniformo in dne 3. januarja 1944. leta odšel k partizanom, prvič v svojem življe-nju v svobodo.

Uspehi v domovini

Takoj po osvoboditvi se je pričel vaditi in dosegel zmago za zmago. Najprej v Trstu, potem v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, zo-pet v Ljubljani itd. Na lahkoatletskih tek-mah je vzbudil vso pozornost mladenič, vl-soke rasti. Vsakega je presenetila njegova tehnika v metanju diska. Z vsakim metrom je disk letel dalje, najprej čez 40 metrov, potem 42 in nato čez 45 metrov. Tako daleč ni v Ljubljani diska še nihče vrgel.

Posebno velik uspeh pa je dosegel na tek-movanjih «Dneva brigade» v Ljubljani, ko je postavil nov jugoslovanski rekord z me-tom 47.36 metrov. Svoj rezultat je še po-pravil na nekaj centimetrov manj kot 48 metrov. Nedvomno pa bo Danilo postavil še mnogo boljše rezultate in se bo uvrstil med najboljše metalce diska na svetu.

Športne zanimivosti

Kolesarsko prvenstvo Julijske krajine za pokal Borisa Skrlavaja

V nedeljo dopoldne je bila na progi 70 km kolesarska dirka za pokal Borisa Skrlavaja. Sodelovali so vsi najboljši kolesarji Trsta in Julijske krajine. Start je bil v Barkovljah, cilj na Opčinah. Iz Barkovljah so vozili proti Proseku, kjer je bil vmesni cilj, nato pa proti Sežani, kjer se je skupina starih dir-kačev odcepila od ostalih in vozila proti cilju na Opčinah. V končnem sprintu je zmagal Turito, pred Svetino in Kuretom. Rezultati: 1. Turito Mihael, KD Opčina v 1.35 ure, srednja hitrost 39 km na uro; 2. Svetina Bruno, KD Sv. Ivan, za dolžino prednjega kolesa, 3. Kuret Karel, KD Sv. Ivan, 4. Makor Elzi, Gorica itd. Med moštvii pa je zmagal Sv. Ivan. Po dirki je zmagovalec Turito položil venec svetlic na grob padlega partizana Borisa Skrlavaja.

Celje - Montebello 6:1

V nedeljo je v Celju gostovalo tržaško no-gometno moštvo «Montebello». Igralo je pro-ti reprezentanci Celja in Trbovelj, ki je zaigrala tako kot že dolgo ne. Zmaga je popolnoma zaslužena, vendar previsoka in bi bil bolj ustrezajoč rezultat z razliko dveh golov. Pred pričetkom igre je tajnik mest-nega odbora pozdravil tržaške goste in pou-daril slovensko italijansko bratstvo. V vod-stvo so prišli Tržačani v 15. do konca polčasa pa so nato Celjani dosegli 4 gole, v drugem delu pa še dva.

Drobne zanimivosti

Tekma med lokomotivo iz Zagreba in Kvarnerom iz Reke za jugoslovansko nogometno prvenstvo, se je na Reki končala z zmago Lokomotive z rezultatom 5:0.

tračnica, listek z napisom, karantanski knez, letoviški kralj ob Jadransko morje v Jugoslavijo. Na Kosovem polju v Srbiji je 9. septembra 1943 prišel v nemško ujetništvo. V Nemčiji pa je ostal le do decembra meseca. Takrat se mu je

Pregovor

kakao, površnik, april, meja, letak, sobota, plašč, umetnost.
Iz vsake besede vzemi tri zaporedne črke!

Misli o ljubezni

HUGO:

Ljubezen sen budi, slo po življenju, vero, razgreva z onim žarkom nam srce, ki ga ima od slave več za eno mero — a žarku sreča je ime.

Ljudska modrost v pregovorih

Narava ima svoje postave.
Narod brez narodnosti je telo brez kosti.
Ne bodi vsakega metla.
Ne boš ti meni na glavi orehov tolkel.
Ne bo zmeraj led, bo tudi med.
Ne daj volku koze pasti.
Ne gredo jasli k volom, ampak voli k jaslim.
Ne hvali dneva pred večerom.
Ne kupuj mačka v vreči.
Ne pljuvaj v skledo, iz katere si se na-jedel.
Ne stori kruha moka, marveč roka.

Odgovarja JOŽE KOREN — Založba Primorskega dnevnika, Trst.

Zelena kobilica

(P. Bažov)

»Čuj, kako kriči Egorka — on si bo zapomnil in ti si boš tudi zapomnil! Si boš? Poglej me v oči!«

Po prestani kazni sem šel na skedenj, kjer sem imel svoje poletno ležišče.

Petka, s svojim starejšim bratom Grinšo, je tudi spal poleti na seniku. Poslopja so se držala skupaj. Napravili smo si prehod in skozi odprtino smo se lahko selili iz enega senika na drugega. Tokrat je prilezel Petka k meni in mi pošepnil:

»Grinša je tu. On spi. Govori potihoma, da ne bo slišal. Kaj si rekel, da si bil na Verškinki?«

»Ne. In ti?«

»Tudi ne. S kom so te?«

»Z nekakim protom. Pa ni nič bolelo. A tebe?«

»Z očetovim pasom. Širok je kot dlan, dela veliko šuma, a na telesu se ne občuti. Poglej, kaj imam!« in Petka mi je pomolil nekaj tik pod nos.

Po ostrem duhu sem takoj spoznal, da ima ržen kruh, vendar sem ga še otipal z rokami.

»Tega — večjega — mi je dala Afimša, a manjšega Tajutka. Ona spi skupaj z mamico. Ko sem zatulil, se je prebudila, vstala s svojega ležišča in mi dala tale košček kruha: »Na, vzemi, Petenjka!« takoj nato se je zleknila in zopet zaspala. Mamica se je zasmejala: »Ah, ti potuha!« Jaz pa sem se drl še naprej. Pod lopo mi je še Afimša dala tale kos. Vidiš, — je dejala — sedaj je stvar v redu! Lahko se naješ. Pri nas še niso šli spat. Nisem nič jedel. Tajutkin kos bova sedaj lepo pojedla, a večjega bova spravila. Dobro tako?«

Zavidal sem mu. Petka je res srečen! On ima štiri sestre. Tajutka je najmanjša, pa je tudi preskrbela svoj košček. Meni pa niso niti jesti dali!

Tedaj so se tudi pri nas na dvorišču zaslišali drsajoči koraki. Petka me je dregnul v bok: »Tvoja babica je šla ven!«

Kako je smešen Petka. Kakor da sam tega ne bi vedel. Drsanje korakov je prenehalo pri vratih v lopo. Vrata so zaškripala. Minuto ali dve je bilo vse tiho; nato se je začul glas:

»Egoruška! Kje si, detece!«
Zares, dobro je, če imaš babico!
Petka mi je pošepnil:

»Vprašaj še! Reci, da si še lačen. Glej da ne sneš! Samo hlataj, ona itak ne bo opazila. Naglo sem splezal s senika in se zatekel v lopo. Babica je z eno roko pobožala moje glavo, z drugo pa mi je dala velik kos kruha.

»Le jej, dete moje! Postal si lačen, jeli? Nerodno — samo s kosom kruha ves dan. Glej, da ti kruh ne pade. No, kar jej!«

Sledil sem Petkovemu nasvetu in začel navidezno mlaskati, kakor da jem in obenem sem začel spraševati:

»Čuj, babica, ali si videla mojo ribo?«
»Videla sem jo, videla. Velika je. Jutri jo bo bomo pripravili.«

»Si videla tudi postrv, ono veliko? Komaj sem jo izvlekel. Pol kilograma bo gotovo ime-la. Kaj praviš ti, ali bo imela?«

»Kdo ve? ...Velika riba je. Kakor pri dobrem ribolovu.«

»Pa ono drugo ribo... Ali si videla?«

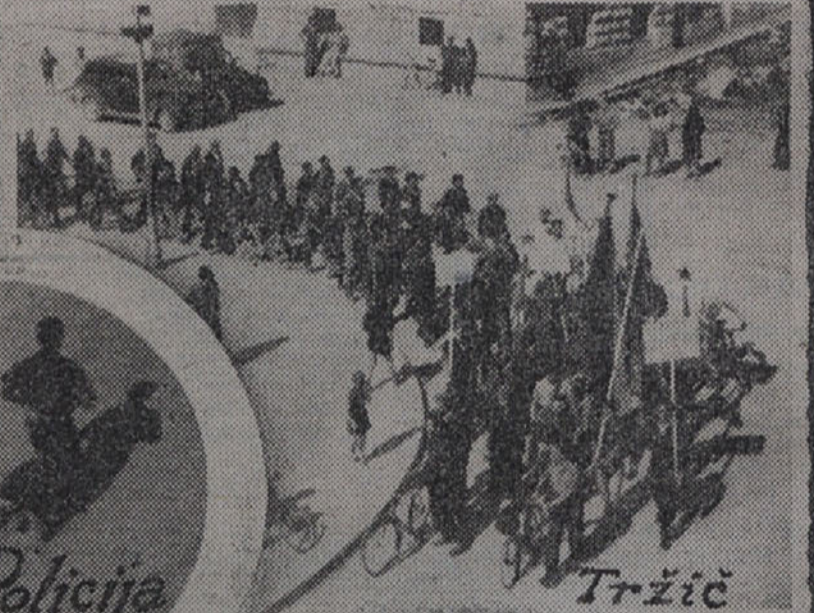
»Kako je ne bi videla? ...Vse sem si ogledala. (Nadaljevanje sledi)

Miren

Mot našega ljudstva

Gorica

Indonezijci:
„Raje
pekel kot pa
kolonija“

Tržič

... in Kalkuta ?

“Better To The Hell than to be colonized again”